

Hva kjennetegner norske normalspråkbrukeres språk?

*norske normalspråkbrukeres besvarelse av
deltesten «bildebeskrivelse» i the Bilingual
Aphasia test (BAT)*

Marie Myråker Haug

**Masteroppgave i spesialpedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskaplige fakultet
UNIVERSITETET I OSLO**

Vår 2014

Hva kjennetegner norske normalspråkbrukeres språk?

*norske normalspråkbrukeres besvarelse av
deltesten «bildebeskrivelse» i the Bilingual
Aphasia Test (BAT)*

Copyright Marie Myråker Haug

2014

Tittel Hva kjennetegner norske normalsbrukeres språk?

Marie Myråker Haug

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

I et samfunn der den flerspråklige befolkningen stadig øker, er det tydelig at behovet for et godt kartleggingsmaterieell for tospråklige mennesker med afasi, er stort. Da vi i Norge har en stadig eldre befolkning så øker også antallet slagrammede. Det estimeres at rundt 25% av de som får hjerneslag blir rammet av afasi. Afasi er en ervervet språkvanske som følge av slag eller hjerneskade. Med dette bakteppet kan en konkludere med at tallet på flerspråklige personer med afasi også vil øke. For å stille best mulig rustet i møtet med denne pasientgruppen er det nyttig at det kartleggingsmateriellet som benyttes er tilpasset dette formålet.

Det har blitt utformet et testbatteri til dette formålet, av Paradis og Libben (1987) kaldt The bilingual Aphasia test (BAT) Dette testbateriet ble i 2009 tilpasset det norske språk av Monica Knoph ved Bredtvet kompetansesenter (McGill University). Imidlertid ble ikke hele testen standardisert på norsk og deltesten ”bildebeskrivelse” ble ikke normert, det er heller ikke så vidt meg bekjent normert på noe annet språk. Dette pirret både min og Marit Vatnem Olsens nysgjerrighet, og gjorde at ønsket om å finne ut noe om den normalspråklige befolkningens språkproduksjon, problemstillingen for denne oppgaven ble dermed;

Hva kjennetegner norske normalspråkbrukeres språkbruk?

For å belyse denne problemstillingen har jeg i samarbeid med en medstudent (Marit Vatnem Olsen) samlet inn data fra 52 normalspråklige norske menn og kvinner over 50 år.

Resultatene fra deres prestasjoner på bildebeskrivelsestesten ble sett i sammenheng med deres prestasjoner på en ordforståelsestest, samt et utvalg av bakgrunnsvariabler (kjønn, utdannelsesnivå og alder).

Metode, resultater og analyse

Problemstillingen ble belyst gjennom en kvantitativ metode og ved et ikke-eksperimentelt design. Dermed ble ikke de undersøkte variablene manipulert. Resultatene fra bildebeskrivelsestesten og ordforståelsestesten ble sett i sammenheng med bakgrunnsvariablene. Dataanalysen ble bearbeidet statistisk og siden analysert i dataprogrammet Statistical Package for the Social Sciences (SPSS). Resultatene ble fremstilt ved hjelp av korrelasjonstabeller og t-tester.

Resultatene viser blant annet at kjønn har noe å si for hvor mange ord man bruker på å forklare bildeserien i bildebeskrivelsestesten. Samt at utdannelsesnivå påvirket hvilket resultat informantene oppnådde på ordforståelsestesten.

Forord

I min praksis gjennom studieprogrammet og gjennom mine deltidsjobber med barn og eldre med språkvansker, har jeg latt meg fascinere av det tospråklige og den tospråklige hjernen. Da sjansen bød seg ville jeg gjerne være med på å bidra til mer informasjon rundt dette fenomenet.

Jeg vil først og fremst takke min veileder Silje Systad for hjelp, støtte og faglige innspill i mange lange måneder. En stor takk rettes også til Marit Vatnem Olsen for en fantastisk innsats med datainnsamlingen og transkriberingen. Selvfølgelig må jeg takke mine sporty informanter som sa seg villige til å stille opp og bruke av sin tid. Dernest vil jeg takke Kristin Buvik Sivertsen som fikk den store oppgaven det er å rette mine skrivefeil. Til sist ønsker jeg å takke den fantastiske logopedi-gjengen som har vært til stor støtte og oppmuntring i denne krevende prosessen.

Denne oppgaven dedikeres til min mor, og til alle spesialpedagoger jeg har møtt opp gjennom årene, som aldri har latt meg gi opp!

Oslo, Mai 2014

Marie Myråker Haug

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn, tema og formål med oppgaven.....	1
1.1	Problemstilling.....	3
2	Språk.....	5
2.1	Språkforståelse	7
2.2	Narrativer.....	7
2.3	Kjønn og språklig fungering	7
2.3.1	Lateralisering.....	8
2.4	Utdanning og språklig fungering	8
2.5	Alder og språklig fungering.....	9
2.6	Afasi.....	10
2.6.1	Afasi og språkproduksjon	11
2.6.2	Afasi og tospråklighet.....	12
2.6.3	Afasi og kartlegging.....	12
3	Metode.....	14
3.1	Valg av metode og forskningsdesign	14
3.2	Begrepsoperasjonalisering.....	14
3.2.1	Bildebeskrivelsestesten.....	15
3.2.2	Ordførståelsestesten.....	16
3.2.3	Bakgrunnsvariablene	17
3.2.4	Testvariablene.....	18
3.3	Utvalg og utvalgsprosedyre	18
3.4	Gjennomføring.....	20
3.4.1	Mulige feilkilder	21
3.4.2	Gjennomføringen av bildebeskrivelsestesten	22
3.4.3	Gjennomføringen av ordførståelsestesten	22
3.5	Validitet.....	23
3.5.1	Statistisk validitet	24
3.5.2	Ytre validitet.....	25
3.5.3	Indre validitet.....	25
3.5.4	Begrepsvaliditet.....	26
3.6	Reliabilitet	27
3.7	Etiske hensyn	28
3.8	Analyse av data.....	28
4	Resultater.....	31
4.1	Beskrivelse av utvalget.....	31
4.2	Korrelasjoner.....	34
4.3	Hva betyr kjønn?.....	40
4.4	Hva betyr utdanning?	40
4.5	Hva betyr alder?.....	41
4.6	Oppsummering av funn.....	41
5	Drøfting og avslutning	44
5.1	Drøfting av validitet.....	44
5.1.1	Indre validitet.....	46
5.1.2	Begrepsvaliditet.....	47

5.1.3	Reliabilitet.....	48
5.2	Drøfting i lys av empiri.....	49
5.2.1	Ordforståelse.....	49
5.3	Drøfting språkproduksjon	50
5.4	Drøfting Kjønn.....	51
5.5	Drøfting utdannelse.....	53
5.6	Drøfting alder	54
5.7	Implikasjoner for logopeden og den afasirammede.....	56
5.8	Oppsummering, konklusjoner og veien videre	56
5.8.1	Veien videre.....	57
Litteraturliste		60
Vedlegg / Appendiks		65

1 Bakgrunn, tema og formål med oppgaven

Det er forventet en økning i antall afasirammede og antall flerspråklige mennesker i Norge de neste årene (Knopf, 2010, s. 91). Det kan derfor sies å være sannsynlig at antallet flerspråklige afasirammede også vil øke. I følge Knopf (2003) er det få logopeder i Norge som kartlegger flerspråklige klienter på begge eller alle språkene de mestret før afasien oppsto. Knopf problematiserer videre at flerspråklige afasiklienter kun blir testet på norsk.

Da det er vanlig at begrepene tospråklig og flerspråklig, brukes om hverandre i forskningslitteratur (Pavlenko, 2007), vil ikke disse begrepenes forskjeller og fellestrekk drøftes videre. tospråklighet kan defineres som evnen til å benytte flere språk: "To be considered bilingual generally means an individual has the ability to use two different languages." (Baca & Cervantes 2004, s. 26). Men det er ikke så lett å si hva som menes med begrepene «evne» og «benytte». Det er derfor ikke lett å skulle si noe om hvor mange to- eller flerspråklige personer som finnes i verden. Det er også forskjell i hvor godt disse personene mestrer sine språk noe som gjør situasjonen enda mer kompleks når disse menneskene rammes av afasi. Videre kan afasien ramme språkene ulikt, og språkene kan bedres ulikt (Roberts, 2008).

For flerspråklige personer som er rammet av afasi er det viktig å undersøke pasientens språkfunksjon i begge språk for å gi en presis diagnose og behandling, av afasien til den flerspråklige klienten (Paradis, 1987). I Canada har Michel Paradis utviklet en test med dette formålet som kalles «The Bilingual Aphasia Test» (heretter referert til som BAT). BAT er laget for å analysere styrkene og svakhetene i språkene til flerspråklige personer med afasi. BAT kan brukes for å finne ut hvilket språk som er best bevart, samt hvilke vansker klienten har i de ulike språkene. Hensikten med testen er å finne ut hvilket språk klienten mestrer best og fortsette undervisningen på dette språket. Resultatene fra testen kan være nyttig når man skal lage en behandlingsplan for den enkelte pasient. Dataene fra BAT-testen kan i følge Paradis (1987) gi informasjon om hvordan den flerspråklige hjernen lagrer og organiserer språkene. BAT-testen kan altså gi nyttig informasjon til den enkelte logoped som jobber med flerspråklige klienter og samtidig bidra til med nyttig informasjon om nevrofunksjonell organisering til afasiforskningen (Paradis, 1987).

BAT er delt inn i tre deltester A, B og C som til sammen skal danne et nyansert bilde av personens språk (Paradis, 1987). Del A skal danne et bilde av personens språkhistorie før skaden inntraff. Den består av 50 spørsmål. Del B tester personen på begge språkene og består av 32 delprøver som undersøker de fire språkmodalitetene (språkproduksjon, språkforståelse, lesing og skriving). Til sist sammenligner del C de to språkene til klienten. Hensikten med testen er å teste den afasirammedes språklige evner, men ikke kommunikative ferdigheter. Testen er heller ikke ment å skulle avdekke ulike typer afasi eller avdekke andre typer tilstander som for eksempel demens (Paradis, 1987).

BAT er normert på 65 ulike språk og den norske versjonen er oversatt og tilpasset, i 2009, av Monica Konpf og Statped (tidligere Bredtvet kompetansesenter) (McGill University, 2012). En av deltestene, «bildebeskrivelse» er i midlertid ikke normert. Det er denne deltesten denne studien vil ta for seg. I utgangspunktet var det meningen at oppgaven skulle være et bidrag til normering av denne deltesten i BAT. Da en av datainnsamlerne gikk ut i permisjon midt i semesteret måtte imidlertid den opprinnelige hensikten/formålet med oppgaven endres. Selve normeringen vil derfor ligge utenfor målet til denne oppgaven. Målet for denne oppgaven er å undersøke hva som kjennetegner det «typiske» språket for denne gruppen mennesker. I spesialpedagogisk sammenheng er dette viktig. Det er viktig å kunne si noe om hva som er vanlig, for å kunne oppdage det som er uvanlig. For å si noe om språkproduksjonen til mennesker med afasi er det viktig å vite noe om eldre menneskers språkproduksjon generelt.

Deltesten «bildebeskrivelse» (se vedlegg 1.0) ble tatt på 52 normalspråklige personer fordelt likt på to testpersoner. Hver av testpersonene tok deltesten på halvparten hver i alderen 50-59, 60-69 og 70+ år. Personene ble forsøkt fordelt likt med hensyn til kjønn og utdanning. Alt i alt består det samlede datagrunnlaget for denne studien av besvarelser fra 27 menn og 25 kvinner i alderen 50 til 70+.

Deltesten som ble benyttet inneholder en tegneserie bestående av seks bilder og omtales i testen som «bildebeskrivelsestesten». Målet med deltesten var å teste informantens språkproduksjon. Dette ble gjort ved at informantene snakket rundt en tegneserie, og resultatet ble det man kaller en «semispontan diskursproduksjon». Fordelen med en semispontan diskursproduksjon er blant annet at det er lettere å sammenligne resultatene på tvers av individer i motsetning til ren spontan tale. På den måten er det også lettere å kunne snakke om en norm for hva som er «normal tale» (Armstrong, 2000). Bildebeskrivelsestesten i

BAT har ikke blitt normert tidligere på andre språk, det var derfor spennende å se hvilke resultater denne datainnsamlingen ga.

Paradis og Libben (1987, s. 208–209) hevder at informantenes premorbide språkferdigheter må tas hensyn til for å tolke resultatene av BAT. Det er derfor viktig å vite noe om hvilke faktorer som kan tenkes å ha hatt en innvirkning på personens språk. Det er som regel ikke mulig å vite noe sikkert om personens språkevne før afasien inntraff. Derfor er det nyttig å ha informasjon om normalbefolkningens språkferdigheter for å ha noe å ta utgangspunkt i når man vurderer hvor stort skadeomfanget er. Fordi man ikke kan si noe sikkert om individets premorbide språkferdigheter, er et normert gjennomsnitt et godt utgangspunkt for å kunne vurdere om, og på hvilken måte, språket til personen er avvikende.

1.1 Problemstilling

Temaet for denne oppgaven vil være norske normalspråkbrukeres besvarelse av deltesten «bildebeskrivelse» i the Bilingual Aphasia Test (BAT)

Problemstillingen for denne studien vil derfor være:

Hva kjennetegner norske normalspråkbrukeres språkproduksjon?

I denne oppgaven vil ”normalspråkbrukere” forsås som norske morsmålsbrukere, som ikke er rammet av afasi. Dette omfatter både enspråklige og flerspråklige personer, men alle har norsk som sitt morsmål. Begrepet språkproduksjon operasjonaliseres gjennom «bildebeskrivelsestesten» Jeg vil se på variabler som sier noe om besvarelsens formelle aspekter, jeg vil ikke gå videre inn på språkets innholdsside da dette vil være hovedtemaet til oppgaven til Marit Vatnem Olsen. Det vil bli sett nærmere på

Er det sammenheng mellom kjønn og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?

Er det sammenheng mellom utdanning og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?

Er det sammenheng mellom alder og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?

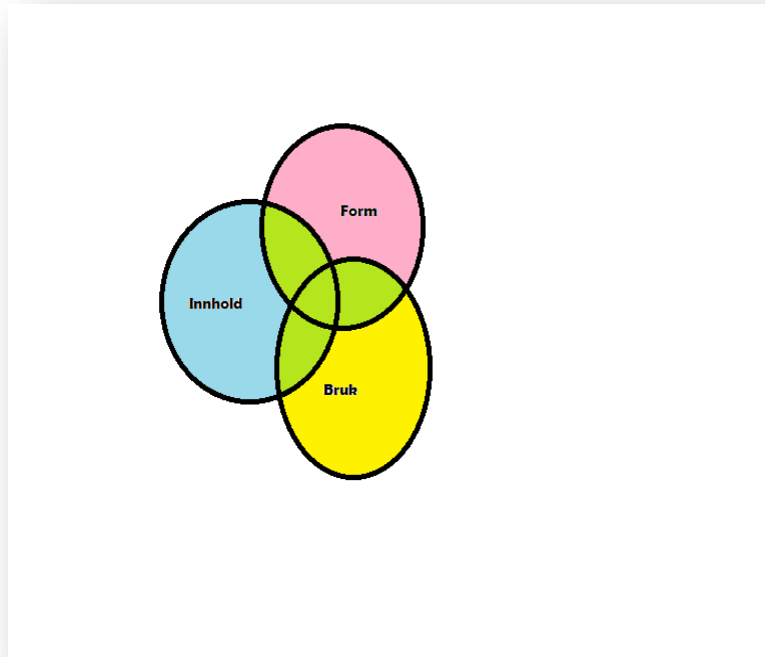
Denne oppgaven vil således rette fokuset mot norske normalspråkbrukere, med andre ord ”normalspråklige” personer som ikke er rammet av afasi. Teoritilfanget vil derfor rettes mot dette temaet og vil ta for seg litteratur som omhandler hva som kjennetegner språket hos eldre mennesker. Likevel anses det som relevant for bakgrunnen til oppgaven å konsentrere seg noe om afasilitteratur, spesielt den delen av afasilitteraturen som omhandler mennesker med afasi sin språkbruk. Begrunnelsen for dette er at det er hensiktsmessig å vite hvilke elementer innenfor språkbruk som er spesielt utfordrende eller ”utsatte” hos mennesker med afasi. Ved å tilegne seg kunnskap om dette, vil man bedre kunne diskutere hvilke parametre man må bruke i undersøkelser for å få gode mål på språkbruk hos normalspråkbrukere.

2 Språk

Denne delen vil ta for seg teorier om språk og empiri om hva som kjennetegner norske normalspråkbrukeres språk. Fokuset vil være spesielt rettet mot eldre mennesker og om språkbruken som er typisk for denne gruppen. Denne delen vil konsentrere seg om språkbruk/taleproduksjon, teori om kjønn-, utdannelse- og alders- mulige påvirkninger på språket. Avslutningsvis vil denne delen ta for seg teori og empiri som omhandler afasirammedes språklige fungering, da dette er noe av bakgrunnen for oppgaven. Det skulle by på problemer å finne teori og empiri om normalspråklige voksne menneskers språk, med det nomfandet denne undersøkelsen hadde. Dette kan tyde på at området voksne og normalspråklige er mindre forsket på, enn barns språk og det avvikende.

Språk kan defineres på mange måter. Bloom og Laheys definisjon fra *Language Development and Language Disorders* (1978, s. 4) er som følger «A language is a code whereby ideas about the world are represented through a conventional system of arbitrary signals for communication.» Språket forstås som et system der ideer er representert gjennom lyder som kan kombineres til ord, samt ord som kan kombineres til setninger. Språket kan også forstås som en konvensjon. Det vil si at folk som snakker et gitt språk er enige om at bestemte ord (eller koder) refererer til bestemte ting og handlinger (Bloom & Lahey, 1978).

Bloom og Lahey (1978) har en språkmodell som tar for seg språket som delt inn i tre deler: innhold, form og bruk. Språkets innhold, eller semantikk, forstås som betydningen av ord. Språkets form forstås som fonologi(hvordan lydene fungerer i språket), morfologi (ordenes oppbygning) og syntaks(hvordan ord settes sammen til setninger)(Bloom & Lahey, 1978). Språket i bruk forstås som konteksten (både lingvistisk og ikke- lingvistisk) som språket brukes i, og som former forståelsen av språket. Språket i bruk er altså funksjonen og formålet med språket. For at kommunikasjon skal skje, må disse tre elementene, innhold, form og bruk, virke sammen (Bloom & Lahey, 1978). I en typisk språkutvikling vil barnet lære reglene som disse tre komponentene er organisert etter. Disse språklige reglene vil bli en integrert del av barnets språk i løpet av barnets andre leveår (Bloom & Lahey, 1978).

Figur 1.0. Fritt etter Bloom og Laheys språkmodell (Bloom & Lahey, 1978 s.21.)

Barn integrerer etterhvert de tre språklige komponentene. (Bloom & Lahey, 1978). Man kan se dette når barnas språk beveger seg vekk fra stadiet, der deres ytringer bare bærer form av en bevissthet i dem selv. Dette skjer gjerne i form av at de ønsker noe. De går så over til et stadium der de viser at det i språket finnes representasjoner for det de ønsker. De kan nå uttrykke en målrettet intensjon overfor et annet menneske. Denne overgangen viser at de har utviklet en kunnskap om språkets både pragmatiske og lingvistiske strukturer. Dermed demonstrerer disse to typene kunnskap henholdsvis språkets bruk og form, samtidig som man kan hevde at de begge viser språkets innhold (Bloom & Lahey, 1978).

Det bør også nevnes at en sentral side ved språkutviklingen er kommunikasjon (Rommetveit, 1972). Rommetveit forstår kommunikasjon som en aktiv prosess mellom en sender og en mottaker. Denne prosessens mål er å formidle et budskap til mottakeren. Mottakeren tolker budskapet og kommer med en tilbakemelding. Kommunikasjon skal derfor forsås som en sirkulær prosess, der de som kommuniserer veksler mellom å være sender og mottaker (Rommetveit, 1972). En annen måte å si dette på kan være at mottakeren må ha en språkforståelse for å motta det språklige budskapet som blir sendt, og at den som er sender bedriver språklig produksjon.

2.1 Språkforståelse

Bishop (1995) definerer språkforståelse som «å velge en mening fra et utvalg av mange mulige meninger istedenfor å rent avkode en mening.» Hun forstår med andre ord språkforståelse som å generere en mening ut fra det som blir sagt. Hun understreker at språkforståelsen er grunnlaget for den språklige aktiviteten. Et eksempel fra denne undersøkelsen var når begrepet «styrke» skulle forklares. Det var forskjell i informantenes forståelse av dette begrepet i forhold til om de forstod ordet som en representasjon for fysisk styrke eller psykisk styrke. Reynell definerer språkforståelse som evnen til å oppfatte mønstre i verbalisert stimuli som er meningsbærende (Hagtvet & Lillestølen, 1985). Dette kan forsås som omkodingen av artikulasjonsmønstre til språklig mening. Reynells forståelse av begrepet er mer snevert enn Bishop sin forståelse. Reynells oppfatter språkforståelse mer som en evne til å oppfatte en gitt mening, enn som et valg av mange mulige meninger.

2.2 Narrativer

Narrativer kan defineres som ”any sequence of clauses that contains at least one temporal juncture is a narrative” (Labov & Waletzky, 1967, s. 88) En annen definisjon av narrativer er ”Et narrativ kan i sin enkleste form sies å være en kronologisk ordnet fortelling som inneholder et plot eller poeng, [...]”. (Holter, 2007, s. 20). Begge definisjonene understreker tidsaspektet. Holter legger i tillegg vekt på hendelsesaspektet. Narrativer står sentralt når mennesker skal sette dagligdagse hendelser inn i en sammenheng og skape mening i tilværelsen (Bruner, 1990).

2.3 Kjønn og språklig fungering

I følge Cameron (2009) så finnes det argumenter for og imot at menn og kvinner bruker språket forskjellig. Om denne eventuelle forskjellen er et resultat av sosiokulturelle forskjeller, eller har en mer biologisk bakgrunn er en pågående diskusjon i det lingvistiske feltet. Uansett er det vanskelig å skulle måle dette fordi det er vanskelig å komme frem til gode kriterier for å måle språkbruk.

Nyere studier har ikke kunnet påvise at det finnes forskjeller språkligevne mellom menn og kvinner (Wallentin, 2009). Det har også blitt forsket på kjønnsforskjeller og generelle språklige evner uten at man har kommet fram til noen klar konklusjon (Hyde & Linn, 1988).

Denne studien konkluderte med at det fantes kjønnsforskjeller i språklig fungering, men at disse forskjellene var små og ikke statistisk signifikante.

Det finnes imidlertid studier som konkluderer med at det finnes kjønnsforskjeller i barns språktilegnelse jamfør Fenson, Dale, Reznick, Bates, Thal, og Pethnick (1994). Studien konkluderte med at jenter skåret høyere enn gutter i alderen 1-2 år på impulsive og ekspressive språkoppgaver. Denne studien har blitt replisert jamfør Feldman, Dollaghan, Campbell, Kurs-Lasky, Janosky, og Paradise, (2000) og av (Bleses et al., 2008). En mulig forklaring på dette kan være at det er flere gutter enn jenter i denne aldersgruppen som er udiagnostiserte personer med autisme, som i senere aldersgrupper ikke lenger vil bli inkludert i studier av «normalspråklige mennesker» (Fenson et al., 1994).

Det kan også være at kan kjønnsidentitet og stereotyper kan ha noe å si for hvordan menn og kvinner bruker språket. I Ardila og Rosselli sin studie (1996) (se punkt 2.4) trekkes det frem at det kan være en forventning til kvinner om å være pratsomme og likeledes en forventning til menn om å ikke være fullt så pratsomme. Dette kan være en mulig forklaring til hvorfor kvinnene i denne studien bruker flere ord på å forklare bildet. Til sist bør det nevnes at menn og kvinner, på gruppenivå, velger forskjellige yrker jamfør SSB.no. Det er en mulighet for at det at menn og kvinner oppholder seg på forskjellige type arbeidsplasser kan påvirke språket til disse gruppene.

2.3.1 Lateralisering

Med «lateralisering» menes her at en funksjon (for eksempel språket) er knyttet til enten den ene eller den andre hjernehalvdelen (Wallentin, 2009). Det har blitt hevdet at kvinner og menn har forskjellig organisering av språkets plassering i hjernen og at denne forskjellen kan være med på å forklare en eventuell kjønnsforskjell i språklig fungering (Wallentin, 2009). Det hevdes at kvinner er mindre lateralisert enn menn og altså da ikke utelukkende har språksenteret i venstre hemisfære men det er få nyere studier som har kommet med klare konklusjoner om at dette er tilfelle (Boles, 2005).

2.4 Utdanning og språklig fungering

Utdannelse kan påvirke språklig fungering jf. (Wechsler, 1997). Antallet år personer har tilbrakt på skolebenken kan påvirke resultatene man oppnår på ordforståelsestesten. Ardila og

Rosselli (1996) gjorde en lignende studie i Colombia der de undersøkte 180 voksne persons prestasjoner på testen: «cookie theft picture from the boston diagnostic aphasia examination» (heretter bare referert til som «the cookie theft picture»). Testen går ut på å beskrive et tegnet bilde. Denne testen er ganske lik bildebeskrivesetesten som ble brukt i denne oppgaven, og er derfor naturlig å sammenligne denne undersøkelsen med. Aldersfordelingen i Ardila og Rosselli sin studie var yngre enn i denne undersøkelsen de var fordelt fra 16-30 år, 31-50 år og 51-65 år. Studien er av eldre karakter og ble publisert i 1996, samtidig er den en ofte sitert studie og en studie som har lignende bakgrunnsvariabler som denne og derfor relevant for oss. I denne studien fant man blant annet at utdannelse påvirket hvor mange ord informantene brukte på å beskrive bildet (Ardila & Rosselli, 1996).

2.5 Alder og språklig fungering

Det finnes masse forskning rundt barns språk og språkutvikling, men mindre om eldre menneskers språk og språklige fungering. På tross av dette er det elementer som skiller eldre menneskers språklige fungering fra andre voksnes og barns språklige fungering. Studier har vist at høyere alder er assosiert med saktere tale, og mer bruk av «fyll-ord» (eksempelvis; ee..., em...), alder er også assosiert med lengre ytringer og et bredere vokabular Horton, Spieler og Shriberg (2010). Eldre språkbrukere opplever større vansker med å produsere velkjente ord og generelt mer ordletingsvansker enn andre (Bruke & Shafto, 2004). Disse vanskene kan stamme fra vansker med å hente frem «lyden av ordet» fra minnet. Forskning tyder også på at staving av velkjente ord er et økende problem blant eldre språkbrukere (Bruke & Shafto, 2004).

During discourse, a more natural form of speech than picture naming, older adults produce more ambiguous references and more filled pauses (e.g., saying “um” or “er”) and reformulate their words more than young adults do[...]These dysfluencies suggest that older adults have difficulty retrieving the appropriate words when speaking (Bruke & Shafto, 2004, s. 21).

Altså fant også denne studien at de eldre informantene hadde mindre flytende tale, omformulerte ordene sine mer hyppig og hadde mindre presise referanser i sitt språk. Samlet

sett hadde de større vansker med å hente frem de riktige ordene, enn de yngre språkbrukerne (Bruke & Shafto, 2004).

På tross av disse ordletingsvanskene, så forbedrer eldre mennesker evne til å forså ords mening og betydning seg (Bruke & Shafto, 2004). Studier har også vist at det å bruke vokabularet sitt ofte og aktivt er med på å minske de potensielle ordletingsvanskene, men det kreves mer forskning for å konkludere noe nærmere rundt hva som kan hjelpe eldre mennesker ordletingsvansker (Bruke & Shafto, 2004).

2.6 Afasi

Afasi kan defineres som en ”språkdefekt etter hjerneskade hos et individ som har gjennomgått normal språklig utvikling inntil tidspunktet for skaden” (Reinvang, 1994, s. 11). Det presiseres altså at personen må ha hatt en normal språkutvikling før skaden inntraff. Hallowell og Chappy (2008, s. 3). har et litt mer detaljert definisjon på afasi og definerer det som ”an acquired communication disorder caused by brain damage, characterized by an impairment of language modalities: speaking, listening, reading, and writing; it is not the result of a sensory or motor deficit, a general intellectual deficit, confusion or a psychiatric disorder.” Hallowell og Chappy inkluderer språkmodalitetene og presiserer at tilstanden må ikke skyldes en sensorisk eller motorisk vanske, intellektuell fungering, forvrrelse eller en psykisk lidelse. Hallowell og Chappy beskriver også afasi som noe mer enn en vanske med språket, de mener afasi er en vanske med hele kommunikasjonen. Man kan rammes av afasi i ulik grad. I tillegg kan ulike deler av språkfunksjonen kan være rammet på forskjellige måter (Hallowell & Chappy, 2008).

Noen afasirammede får en redusert forståelse, men relativt flytende/sammenhengende tale. Talen har imidlertid lite innhold og mening (Corneliussen, Haaland-Johansen, Knoph, Lind & Qvenild 2006). Andre afasirammede forstår en del språk, men har problemer med å hente frem ord når de skal snakke selv. Andre igjen kan ha redusert språkfunksjon på begge områder. De fleste afasirammede har vansker med å lese og skrive (Corneliussen, et al., 2006). I tillegg er det vanlig med lammelser og fysiske begrensninger, samt sosiale vanske som oppstår i kjølvannet at et sykdomsbilde med begrensede eller endrede kommunikasjonsmuligheter (Parr, Byng & Gilpin, 1997). Alle de fire språkmodalitetene språkproduksjon, språkforståelse, lesing og skriving kan være rammet på forskjellige måter.

2.6.1 Afasi og språkproduksjon

Språkvansker hos mennesker med afasi arter seg, som sagt tidligere, forskjellig fra person til person og fra skade til skade (Corneliussen, et al., 2006). Språkskaden som har oppstått har ingenting med personens intelligensnivå, motivasjon eller intellektuell kapasitet å gjøre. Det er viktig å presisere at språket ikke er «mistet,» men at det er evnen til å bruke språket i kommunikasjon som er skadet. Dette kan være med på å maskere de iboende kunnskapene og ferdighetene som personen har (Kagan, 1998).

Det er vanskelig å si noe generelt om hvilke vansker med språkproduksjon en person som er rammet av afasi har fordi utfallet av afasien kan være så forskjellig. Som Hallowell og Chapey (2008) påpeker: “The study of Aphasia is complex because of the variable manifestations of aphasia, the heterogeneity of its underlying neurological substrates, and the sophistication required to understand the mechanisms behind its associated symptomatology. Therefore, there are many ways of conceptualizing it.” (Hallowell & Chapey, s. 3, 2008). Taleproduksjonen kan skades i form av at personen får et flytende talepreg uten naturlige pauser, eller den kan preges av påfallende lite tale. Den kan ha innslag av repetisjoner, omskrivninger og talebrudd (Corneliussen, et al., 2006).

Afasiforskningen begynte på 1880-tallet, hvor forskningen forsøkte å påvise at språk og språkferdigheter kunne lokaliseres til bestemte områder i hjernen (Hallowell & Chapey, 2008). I dag kaller vi denne retningen for den klinisk-patologiske tradisjonen. Gjennom denne retningen/tradisjonen ble det oppdaget at forskjellige deler av cortex (størhjernerbarken) hadde spesifikke funksjoner. Særlig arbeidene til de som kalles for opphavsmennene for den klinisk- patologiske tradisjonen, Paul Broca og Karl Wernicke, har spilt en viktig rolle i arbeidet med å avdekke cortex' funksjoner. Broca påviste at skade i tredje frontale hjernevinning i venstre hjernehalvdel medførte vansker med taleferdigheten. Området er nå oppkalt etter dets «oppdager» Broca og er kalt Brocas området (Hallowell & Chapey, 2008).

2.6.2 Afasi og tospråklighet

Når man som logoped skal kartlegge og behandle en pasient er det viktig at man tar sikte på å avdekke både personens språklige ressurser og utfordringer (Roberts, 2008). Når man skal behandle en tospråklig person med afasi kan disse ressursene og vanskene være vanskelige å få tak i og bedømme. Logopeden skal forsøke å finne de sidene av språket som fremdeles er intakte, men også de områdene som er skadet eller berørte som følge av afasien. Dette kan være utfordrende når personen er tospråklig. Med en tospråklig pasient vil man måtte vurdere om den språklige feilen eller mangelen er et resultat av afasi eller personens manglende språkferdigheter på testspråket (Roberts, 2008).

2.6.3 Afasi og kartlegging

Michael Paradis (1987), utviklet «The Bilingual Aphasia Test (BAT)» fordi det ikke fantes noe verktøy som testet en tospråklig afasitest som kunne si noe om styrkene og begrensningene personen hadde fått på sine to språk etter at afasien oppsto. Hensikten med BAT er å være et spesifikt mål på spesifikke lingvistiske evner og å måle om det ene språket restitueres bedre, likt eller dårligere enn det andre språket samt i hvilken grad språkene bedres og på hvilke områder (Paradis, 1987). For at BAT skal kunne måle dette mest mulig spesifikt er det derfor viktig at BAT måler nøyaktig det samme på de forskjellige språkene. Paradis hevder det er mulig at afasien rammer ulikt på de forskjellige språkene. På den måten kan man for eksempel oppnå en bedre leseforståelse på morsmålet (L1) og en bedre spontantale på andrespråket (L2). For å avdekke dette er man nødt til å teste begge språk og deretter sammenligne resultatene. Videre kan BAT brukes til å kartlegge fremgangen ved å teste begge språk på et gitt tidspunkt. For deretter å sette i gang opptreningen, og så teste med BAT på nytt for å se om det er oppstått noen bedring. Man ser så eventuelt om bedringen har skjedd forskjellig eller likt på begge språk. BAT tester alle de lingvistiske områdene fonologisk, morfologisk, syntaktisk, leksikalsk og semantisk, samt språkmodalitetene; lesing, skriving, språkproduksjon og språkforståelse, men hovedvekten er lagt på det muntlige språket, da det ikke er uvanlig at enkelte tospråklige personer i varierende grad kan lese og skrive på begge språk. BAT vurderer evnen til å oversette språkene fra det ene til det andre, grammatiske ferdigheter, samt bedømmelsesevne og repetisjon, på ord,- setnings- og avsnittsnivå. BAT vurderer evnen til spontantale og inneholder også flere metalingvistiske oppgaver (Paradis, 1987).

Paradis mener at det ikke er tilstrekkelig å standardisere testen på ett språk. Selv om en kartleggingstest for afasi har gjennomgått en standardisering på et gitt språk, vil det ikke være tilstrekkelig å oversette den til et annet språk, den må standardiseres på nytt (Paradis, 1987). Dette begrunnes med at begreper og objekter ikke kan direkte oversettes fra et språk til et annet, blant annet fordi de kulturelle referanserammene er forskjellige. Man risikerer da å referere til objekter som enten ikke finnes eller ser annerledes ut. I tillegg kan vanskelighetsgraden på oppgavene endre seg om man oversetter direkte. Til sist kan selvsagt ikke rimord og minimale par oversettes direkte da disse vil miste sin hensikt.

3 Metode

Dette kapitlet vil omhandle oppgavens metode. Det vil bli redegjort for valg av metode, forskningsdesign, utvalget og utvalgsprosedyren. En beskrivelse av hvordan undersøkelsen ble gjennomført vil bli presentert. Videre vil det bli gitt en beskrivelse av testmateriellet og analysemetoden som ble benyttet. Undersøkelsens reliabilitet og validitet vil bli drøftet og de etiske hensynene kommenteres.

3.1 Valg av metode og forskningsdesign

Innenfor kvantitativ metode, er et deskriptivt design det mest grunnleggende forskningsdesignet, da dette designet kun forsøker å beskrive informantenes egenskaper, gjerne på et gitt tidspunkt, eller egenskapenes endring over tid Gall, Gall & Borg (2007). Dette forskningsdesignet forsøker ikke å komme med kausale forklaringer om hvordan variablene påvirker hverandre i den ene eller andre retningen. I denne oppgaven vil informantenes egenskaper testes på et fast gitt tidspunkt. Resultatene vil forsøke å gi en beskrivelse av hvordan populasjonen bruker språket i en semispontan situasjon på et gitt tidspunkt.

Problemstillingen vil belyses ved hjelp av en kvantitativ forskningsmetode, og et deskriptivt ikke-eksperimentelt design. Et deskriptivt design benyttes når man ønsker å finne sammenhenger mellom, eller beskrive, en eller flere variabler (Befring, 2002). Et ikke-eksperimentelt design, vil si at man ikke manipulerer noen av variablene man undersøker, men vurderer resultatene som informantene oppnår på bildebeskrivelsestesten. En kvantitativ forskningsmetode bruker man når målet er å finne informasjon om en større gruppe (populasjonen), ved hjelp av informasjon innhentet fra en mindre gruppe (utvalget), som skal representere denne populasjonen (Befring, 2002).

3.2 Begrepsoperasjonalisering

Det er tre komponenttyper en operasjonalisert variabel kan måle eller representere. En operasjonalisert variabel kan måle relevante begrep, irrelevante begrep og usystematiske feil. Irrelevante begrep og usystematiske feil representerer trusler mot begrepsvaliditet (Lund, 2002). Tilfeldige feil handler om hvorvidt uhensiktsmessige målinger blir gjort tilfeldig; det

kan være at informantene snakker annerledes enn de ellers ville gjort da de er informert om at dette er en språktest. Systematiske feil handler om hvorvidt målinger blir gjort systematisk feil, for eksempel på grunn av en dårlig begrepsoperasjonalisering (Kleven, 2002). De tilfeldige og systematiske målefeilene må i størst mulig grad reduseres for at begrepsvaliditeten (se punkt 3.5.4) skal bli mest mulig optimal (ibid).

Problemstillingen for denne undersøkelsen er ” *Hva kjennetegner norske normalspråkbrukeres språkproduksjon?* Dette er selvfølgelig vanskelig å måle.

Språkproduksjon blir operasjonalisert gjennom «bildebeskrivelsestesten», det kunne også vært et alternativ å samle inn informasjon om en mer spontanspråkbruk, men dette ville gjøre sammenligningen på tvers av informanter vanskelig. Det at informantene hadde en serie med bilder å snakke rundt gjorde også at vi sikret oss at informantene hadde noe å snakke om, ved en mer spontan samtale kunne vi ha risikert at de mer fåmælte av informantene ikke ville ha produsert nok tale til at man hadde hatt noe å sammenligne med. På bakgrunn av dette ble valget tatt, om å bruke en test som er ment å teste en semispontan språkproduksjon.

«norske normalspråkbrukere» operasjonaliseres gjennom kriteriene «ikke tidligere slagrammet» og «norsk som morsmål». «Kjønn» defineres selvfølgelig som mann og kvinne, «alder» defineres etter som det hele antallet år som testpersonen hadde på dagen for testingen. Testvariablene beskrives nærmere under punkt 3.2.4.

3.2.1 Bildebeskrivelsestesten

BAT består av tre deler A, B og C. Del A består av 50 spørsmål som sier noe om den språklige forhistorien til personen (Paradis, 1987). Del B består av 32 deltester som utgjør selve testdelen og del C er en oversettingsdel. Man oppnår en gitt poengsum for hver deltest som kan gi informasjon om dette spesifikke språkområdet. For å kunne sammenligne de fire språkmodalitetene lesing, skriving, språkproduksjon og språkforståelse er testen konstruert slik at de oppgavene som tester en av modalitetene kun tester denne, med minimal innblanding fra de andre modalitetene. På den måten kan man blant annet se om et problem med for eksempel leseforståelse er lik eller forskjellig i de andre språkmodalitetene (Paradis, 1987).

Deltesten «Bildebeskrivelse» er i del B og er ment å gi et eksempel på en semispontan diskursproduksjon og måle personens evne til å fortelle en sammenhengende historie

(Paradis, 1987). Den er også ment som et tilskudd for å kunne vurdere personens spontane diskursproduksjon. Historien er utformet på en så kulturnøytral måte som mulig for å sikre at den har samme vanskelighetsgrad for alle testtakerne uavhengig av kulturell bakgrunn. Historien er også ment å være enkelt utformet og lett å forstå. Tegningene er enkle, klare og blottet for unødvendige detaljer. Bildene er ordnet i rekkefølge fra venstre til høyre eller høyre til venstre alt ettersom hva som er vanlig i den gitte kultur. Kjolen til kvinneskikkelsen er også tilpasset den enkelte kultur (Paradis, 1987).

I denne undersøkelsen ble bildebeskrivelsestesten brukt som instrument for å samle inn informasjon om normalspråklige mennesker språk. Det å bruke en bildebeskrivelse til å måle hvordan enkeltpersoner bruker språket er ikke uproblematisk, da data som blir innsamlet er begrenset og samtalen er mer strukturert enn en spontantale. Dette er det viktig å ta hensyn til når man samler inn og sammenligner resultatene (Armstrong, 2000). Samtidig er det enklere å sammenligne ulike samtaler rundt et bilde da innholdet, og til dels vokabularet, i større grad kan «styres» i en bestemt retning. Det er da lettere å sammenligne resultatene til de ulike informantene.

3.2.2 Ordforståelsestesten

Wechsler Adult Intelligence Scale (WAIS) har i mer enn 50 år vært en anerkjent psykologisk intelligensstest (Wechsler, 1997). Testen gir en psykologisk profil som dekker et vidt spekter av psykologiske funksjoner, som skal gi et bilde av personens kognitive fungering. Den første utgaven ble utgitt i 1955 og ble oversatt til norsk i 1967. Siden har den blitt revidert og kommet i nye versjoner. WAIS-III er delt inn i en verbal del og en utføringsdel som videre er delt inn i syv underdeler hver, altså består den av fjorten deltester til sammen. WAIS-III er normert på norske testpersoner mellom 16 og 68 år og har en gjennomsnittsalder på 28 år, altså godt under gjennomsnittsalderen i denne undersøkelsen. Ordforståelses- deltesten består av en serie spørsmål der testpersonen skal definere ord muntlig. Deltesten er ment å måle personens evne til å muntlig forklare innholdet i et antall ord med varierende vanskelighetsgrad. Stimulusordene er av forskjellig karakter, og er både konkrete og abstrakte. Deltesten korrelerer høyt med hele skalaen og den verbale delskalaen, deltesten inngår i indekset «verbal forståelse.» Resultatet av testen avspeiler i hvilken grad en person har lært betydningen av de ordene som inngår i testen, en viktig bakenforliggende faktor er da innlæringssevne. I hvilken grad denne personen har hatt mulighet til å lære seg

betydningen av disse ordene, vil også spille inn på resultatene. Derav vil en person som er vokst opp i et akademisk miljø ofte prestere bedre på denne deltesten (Wechsler, 1997).

Deltesten «ordforståelse» består av 33 ord som skal forklares (Wechsler, 1997). Instruksjonen som ble gitt til informantene var alltid den samme: «Nå skal jeg nevne noen ord som jeg vil at du skal forklare hva betyr» Ordene som kom først var enklest og så ble ordene mer og mer vanskelige å forklare. Informantene ble gitt to, ett eller null poeng for hvert ord avhengig av hvor nært opp til «fasiten» svaret var. I protokollen fantes en «fasit» som bestod av en liste med mulige forklaringer. Disse forklaringene hadde forskjellige poengsummer knyttet til seg, som var vert de forskjellige poengsummene. «Fasiten» var ikke en utfyllende liste, men mer eksempler på svar som var verd de ulike poengsummene. Etter seks etterfølgende nullpoengsvar ble testingen avsluttet. Etter testingen ble poengene opptelt og lagt sammen til en råskåre. Denne råskåren ble brukt til å slå opp i en tabell (der alder ble tatt hensyn til) og man fikk så en standardisert skåre. Da alder ble tatt hensyn til, ville for eksempel en person på 50 år med en råskåre på 20 gi en annen standardisert skåre enn en tilsvarende informant på 70 år med samme råskåre. ordforståelsestesten er, for øvrig, ikke vedlagt som et eget vedlegg, da testen ikke er ment å være allment tilgjengelig.

3.2.3 Bakgrunnsvariablene

Bakgrunnsvariablene som ble valgt i denne undersøkelsen var kjønn, alder og utdanning. Disse ble valgt fordi det ble antatt at dette er faktorer som muligens påvirker en persons språk og språkutvikling. Det kan hevdes at kjønn påvirker det lingvistiske uttrykket og at menn og kvinner har forskjellige måter å bruke språket på (Cameron, 2009). I Wechsler (1997) hevdes det at utdanning vil påvirke resultatet på deltesten «ordforståelse» og at antall år personen har tilbragt i utdanningssystemet vil kunne påvirke resultatene på denne deltesten. Det finnes mye forskning på hvordan alder påvirker språkutviklingen, men mindre forskning på hvordan alder påvirker godt voksne menneskers språk. Den forskningen som finnes tyder på at eldre mennesker var mer ordletingsvansker enn yngre språkbrukere (Bruke & Shafto, 2004). Denne bakgrunnsfaktoren ansett som viktig, da, det er flere eldre mennesker som får slag enn yngre mennesker (Paradis, 1987). Da det var ønskelig at informantene skulle kunne sammenlignes med den gruppen av befolkningen som oftest får slag, så ble denne bakgrunnsvariabelen valgt.

3.2.4 Testvariablene

Testvariablene ble valgt på bakgrunn av variablene som Paradis (1987) mener er viktige variabler å ta hensyn til når testen skal skåres. Imidlertid var ikke alle variablene like relevante for denne undersøkelsen. Eksempelvis så ble det regnet med at variablene «antall upassende utenlandske ord» og «grammatiske feil» ikke var relevante da denne undersøkelsen omhandler normalspråklige norske personer.

Testvariablene i denne undersøkelsen er som følger; «Sekunders pause i BAT,» denne variabelen ble målt ved å telle antallet sekunder fra testpersonen avsluttet instruksjonen til informanten begynte å snakke. «Råskåre ordforklaringstesten» denne variabelen ble målt ved å regne sammen skåren som informanten oppnådde på de forskjellige oppgavene i ordforklaringstesten, og plusse dem sammen. «Standardskåre ordforklaringstesten» ble regnet ut ved å ta råskårene og slå opp i tabellen i WAIS-III protokollen, og lese av alderen og råskåren for å komme frem til standardskåren. Variabelen «Totalt antall ord BAT» ble til ved å plusse sammen alle ordene som informanten brukte på å forklare bildeserien i bildebeskrivelsestesten. «Gjennomsnittlig setningslengde BAT» er den gjennomsnittlige lengden på setningen som informanten hadde i bildebeskrivelsestesten. Variabelen «Omskrivninger av setninger BAT» ble målt ved å telle antallet ganger informanten omskrev en setning. Omskrivningene eller omformuleringene kunne være av typen «Mannen skulle opp å hjelpe fuglene, nei... han skulle opp å rive ned fugleredet.» Videre ble variabelen «Omskrivninger av enkeltord» utformet ved å telle antallet ganger informanten omskrev eller omformulerte et ord i en setning, eksempelvis; «...og så kom sy... ambulansen og hentet han.» Variabelen «Repetisjoner i BAT» er antallet ganger personen repeterte et ord eller en stavelse. Til sist er variabelen kommer «Taleavbrudd BAT», altså antallet brudd i taleflyten informanten hadde, eksempelvis «og...eee sååå.... Eeee...sååå.... kom ambulansen da»

3.3 Utvalg og utvalgsprosedyre

Utvalget besto av et representativt utvalg av 52 personer over 50 år. De to inklusjonskriteriene for utvalget var at man hadde norsk som morsmål og ikke var tidligere slagrammet. Data ble samlet inn med en annen student (Marit Vatnem Olsen) og vi bestrebet oss på at utvalget skulle fordeles jevnt på bakgrunnsvariablene «kjønn,» «alder» og «utdanning». Bakgrunnsvariablene ble valgt fordi det kan tenkes at dette påvirker en persons skåring på denne typen språktester. Andre bakgrunnsvariabler kunne blant annet ha vært

bosted, kultur, grad av innadvendthet og utadvendthet. Imidlertid ble det konkludert med at denne informasjonen ville være komplisert å måle. Med den begrensede tiden som vi hadde til rådighet var det hensiktsmessig å velge bakgrunnsvariabler som var både var lette å innhente og måle. De variablene som ble brukt ble også valgt fordi kjønn og alder er variabler som Paradis i 1987 mener er viktige variabler å ta hensyn til (Paradis, 1987). I tillegg ble bakgrunnsvariabelen «utdannelse» brukt da flere andre studier har konkludert med at dette er en variabel som kan påvirke en persons språklige fungering jf. (Ardila & Rosselli, 1996),

Utvalget ble valgt etter beleilighetsutvalg (convenience sampling), altså personer som falt inn under disse kriteriene og ellers var «beleilige» å få tak i (Gall et al., 2007). Beleilighetsutvalg innebærer for eksempel at utvalget er lokalisert i nærheten av der man studerer, og eller at man har kjennskap til noen som kan hjelpe til med å fremskaffe informanter (Gall et al., 2007). Dette er en metode som i følge Gall et al. (2007) benyttes i 95 % av all forskning innen sosialvitenskapene, men resultatene man da får kan også være preget av utvalgsfeil.

Personer i vår omgangskrets ble informert om studien og gitt informasjon om prosedyren. Disse kontaktet igjen bekjente som falt innenfor utvalgskriteriene. Dersom personer som passet i utvalget ønsket å delta, henvendte de seg til oss. Da det imidlertid viste seg at denne formen for innhenting av informanter ikke ble tilstrekkelig, ble eldresentre, historielag, korps, kor og bingoer oppsøkt ved at informasjonsskrivet ble hengt opp på disse stedene og/eller ved at vi ble kjent en person på disse stedene som kunne fungere som en «portåpner» for oss.

Da vi startet vår studie med en tanke om at vi ville bidra til normering av bildebeskrivelsesdelen i BAT, så var det viktig for oss å finne et så representativt utvalg som mulig. En standardisert test er en test som forsikrer om samsvar i administrering og skåring i alle testsituasjoner (Gall et al., 2007). Dette var også det vi tilstrebet oss på i vårt utvalg. En norm, eller normativ data, vil indikere hva som er vanlig, normativt eller gjennomsnittlig resultat for en bestemt gruppe. Det sier også noe om spredningen av resultatene innenfor en gruppe over og under gjennomsnittet (Sattler, 2001). For å kunne tolke resultatet må to elementer være til stede; testen er nødt til å måle det den er ment å måle og det må finnes passende normer å sammenligne resultatet med. Uten disse to elementene vil en presis sammenligning av resultatene ikke være mulig (Brown, 1983).

Sattler (2001) lister opp tre kriterier som må være til stede for at en normeringsgruppe skal være representativ:

- Karaktertrekkene til normgruppen bør være likest mulig karaktertrekkene til populasjonen som en helhet.
- Størrelsen på normgruppen bør være av et visst omfang slik at testen er stabil og slik at undergrupper i populasjonen også er adekvat representerte slik de er å finne i populasjonen.
- Relevant normgruppe som den som testes kan måles mot.

I følge Paradis (1987), bør testen normeres på 60 morsmålsbrukere som er innlagt på sykehus for ikke- hjernerelaterte skader og som heller ikke er psykotiske. 20 i alderen 50-59, 20 i alderen 60-69 og 20 i alderen 70+. Hver av disse gruppene skal ha en jevn fordeling av menn og kvinner. Vi forsøkte å følge denne oppskriften så langt vi kunne med den begrensede tiden vi hadde til disposisjon. Vi valgte da å ikke prioritere å få tak i mennesker som var innlagt på sykehus da disse ville være vanskelig å få tak i. Denne avgjørelsen viste seg i ettertid å være veldig heldig da vi strevde med å få tak i et representativt utvalg selv uten denne begrensningen. Det ble i tillegg tatt en beslutning om å inkludere utdanning som en ekstra bakgrunnsvariabel. Selv om Paradis selv ikke nevner dette, finnes det forskning som har konkludert med at utdanningsnivå har innvirkning på folks språklige fungering (Ardila & Rosselli, 1996).

3.4 Gjennomføring

Det ble gjennomført en pilottest på tre personer som ikke tilhører den aldersgruppen som skulle bli undersøkt. Dette ble gjort for at vi skulle bli tryggere på utførelsen av testen, samt opptaksutstyret, og å få en følelse av hvor mye tid som ville gå med til transkribering. Det viste seg at pilottesten hjalp i form av å bli tryggere på testsituasjonen, og å bli mer kjent med oppgaven. Dette var spesielt viktig på en av testene der man simultant med testingen skulle vurdere svarene deltagerne ga. Denne tryggheten ble etter hvert oppnådd.

Det det imidlertid ikke ble tatt hensyn til var forskjellen mellom det å ta testen på eldre og på yngre mennesker. Pilottesten ble gjennomført på yngre mennesker som ikke hadde de samme forutsetningene som de som passet inn under vårt utvalg. Da testingen begynte på de eldre

informantene, var det for eksempel viktig å alltid informere om at om de måtte ta med lesebriller, da de ofte trengte lesebriller for å se bildeserien fra BAT.

Testingen tok ca. 20 min å gjennomføre per person. Gjennomføringen foregikk i grupperom på Universitetet i Oslo, hjemme hos informantene, i informantenes bekjentes hjem, på informantenes arbeidsplass, samt på offentlig kafe. Først ble Bildebeskrivelsestesten gjennomført. Det var et bevisst valg å gjennomføre denne testen først da den er meget enkel å gjennomføre og vi regnet med at informantene ville føle at de mestret denne delen av testingen godt. Etter denne testen ble ordforståelsestesten gjennomført. Det ble gjort opptak av hele testingen slik at vi hadde mulighet til å transkribere bildebeskrivelsesbesvarelsen og revurdere poenggivningen på ordforståelsestesten.

3.4.1 Mulige feilkilder

Det er mulig at bråket som er på offentlig sted kan ha påvirket informantenes konsentrasjonsevne. Andre igjen fikk ta testen hjemme i sitt eget hus eller på sitt eget arbeidssted disse personene kan ha hatt en fordel, da det kan tenkes at de hadde mindre forstyrrende elementer som kunne påvirke besvarelsen.

Videre kan vi ikke utelukke at enkelte av informantene som ikke hadde med seg lesebriller hadde hatt behov for dette. I denne aldersgruppen er det også mulig at enkelte av informantene gikk på medisiner, eller hadde andre plager, som kunne påvirke testresultatet. Da vi ikke hadde noen av disse punktene som bakgrunnsvariabel, ble de ikke tatt høyde for i undersøkelsen. Vi spurte ikke informantene om de var født i Norge eller hadde noe annet språk de anså som sidestilt med norsk. Vi gikk bare ut fra informantens subjektive mening om at norsk var hans eller hennes morsmål.

Enkelte av informantene var i slekt med en av oss som testet. Vi gjennomførte testen for så å la den andre av oss også skåre testen individuelt for å sikre at skåringen av testen i minst mulig grad ble påvirket av det faktum at informantene var nært beslektet med testpersonen. Instruksene om hva som skulle sies ble fulgt nøyaktig, og bare de tillatte ekstraspørsmålene som WAIS-III protokollen gir eksempler på, ble stilt under testingen. Likevel kan man ikke være helt sikker på at det faktum at tester og testperson hadde et nært slektskap ikke påvirket situasjonen.

3.4.2 Gjennomføringen av bildebeskrivelsestesten

I Paradis (1987) står det spesifikt hvilken instruksjon som skal gis til testpersoner. Vi oversatte setningen til norsk, og alle informantene fikk den nøyaktig samme instruksjonen: *“Jeg skal vise deg en serie med seks tegninger, som til sammen utgjør en kort historie. Se på bildene og fortell meg historien.”* Da enkelte informanter ikke forstod instruksjonen, ble den gjentatt. Den samme instruksjonen ble gitt for å sikre at instruksjonen var så lik som mulig den originale instruksjonen som Paradis (1987) nevner i sin bok og for å sikre at de to testlederne ikke ga forskjellig mengde og type informasjon. Målene som ble registrert var totalt antall ord, sekunders pause fra instruksjonen sluttet til informanten begynte og snakke, gjennomsnittlig setningslengde, omskrivninger av setninger, omskrivninger av enkeltord, repetisjoner og taleavbrudd.

3.4.3 Gjennomføringen av ordforståelsestesten

Besvarelsen på ordforståelsestesten i WAIS-III ble i likhet med BAT -deltesten også tatt opp på bånd. Dette ble gjort for å ha mulighet til å gå tilbake og høre på besvarelsen en gang til for å forsikre oss om at notatene som ble tatt under selve testingen var tilstrekkelige og utfyllende. Instruksjonene som ble gitt i forkant av, og under selve testingen, var i samsvar med de instruksjonene som er nevnt i WAIS-III protokollen: *«I denne oppgaven ønsker jeg at du skal fortelle meg betydningen av noen ord. Hør nøye etter og forklar betydningen av hvert ord som jeg sier. Er du klar?» «Fortell meg hva _____ betyr.»* Ble ordet forklart på en mangelfull måte ble det oppfordret til å *«si mer om det,»* eller *«kan du si det på en annen måte»* Begge testlederne brukte lang tid på å administrere og skåre WAIS-III. Begge testlederne glemte «reverseringsregelen» som gjelder for to påfølgende et eller nullpoengsvar på de to første oppgavene i ordforståelsestesten. Dette fikk konsekvenser for tre av informantene. Ettersom dette var tre informanter som skilte seg ut som svake på denne testen, bestemte vi oss for ikke å fjerne dem fra utvalget, da det ville gjort utvalget vårt skjevare. I tillegg hadde vi begge to gjort denne feilen, så det var ingen forskjell mellom testpersonene.

Begge testlederne har gjennomgått sertifiseringskurset i WISC, og hadde kjennskap til WAIS-III-testen. Likevel opplevde begge testlederne at det annerledes, å gjennomføre denne testen på voksne personer. Begge testlederne opplevde litt ubehag ved å si til voksne mennesker *«kan du si det på en annen måte,»* det var da tydelig for informanten at han eller

hun ikke oppnådde full skåre. Man skal ikke se bort fra, at dette muligens ble opplevd litt ubehagelig for informantene også. Flere av informantene var også veldig opptatt av hvor godt de hadde prestert på testen. Likevel ble instruksjonen gitt som anvist av protokollen, og det er lite trolig at denne følelsen gikk ut over kvaliteten på testingen.

3.5 Validitet

Ordet *validitet* betyr gyldighet. Det vil si om det man mener å måle, er det man faktisk måler. (De Vaus, 2002). For denne oppgaven innebærer det om deltesten «bildebeskrivelse» i BAT er et gyldig mål på språkproduksjon, samt om deltesten «ordforståelse» i WAIS måler personens ordforståelsesevner. Man kan si at validitet handler om graden av sikkerhet denne undersøkelsen har, og om vi på bakgrunn av dette kan trekke relevante slutninger (Lund, 2002). Spørsmålet om validitet omfatter også om de resultatene som kom frem i denne undersøkelsen er holdbare og pålitelige, om vårt utvalg er representativt i forhold til populasjonen, slik at resultatene kan generaliseres.

Validitet vil alltid være et spørsmål om grad, og en test er bare gyldig i forhold til en spesifikk hensikt (Sattler, 2001). Skal man evaluere en test er det viktig å vurdere ulike linjer av bevis som er brukt for å støtte validiteten av testen. Samtidig er det viktig å huske på at empiriske data sjeldent oppnår veldig høy validitet (De Vaus, 2002). For at validiteten i en oppgave skal være god er det også viktig å avklare begrepene som benyttes

Å være to testpersoner kan føre til at man skårer forskjellig og transkriberer forskjellig. Dette kan true undersøkelsens validitet, da det kan føre til systematiske feil. Vi gikk derfor igjennom 4 av transkriberingene av «bildebeskrivelsesdeltesten» og fant at de var svært like. Videre ble 4 av WAIS- besvarelsene gjennomgått av begge testpersonene sammen for å sikre størst mulig samsvar mellom skåringene. Det viste seg at det var små forskjeller mellom skåringene og da ble 15 ytterligere besvarelser gått igjennom.

For å vurdere validiteten i denne studien har Cook og Campbells validitetssystem for kausale undersøkelser (Lund, 2002). I dette validitetssystemet finnes det fire slutninger, statistisk validitet, ytre validitet, indre validitet, og begreps validitet. For hver validitetstype finnes det såkalte trusler. Disse truslene gjør det vanskelig å oppnå valide slutninger. God statistisk validitet gjør at man kan trekke en holdbar slutning om at sammenhengen mellom avhengig

og uavhengig variabel, man kan hevde at tendensen er statistisk signifikant og rimelig sterk (Lund, 2002).

3.5.1 Statistisk validitet

Statistisk validitet sier noe om det finnes statistiske forutsetninger for å gjøre den analysen som er gjort (Lund, 2002). Videre sier den noe om sammenhengen eller tendensen er statistisk signifikant. Det at sammenhengen er statistisk signifikant vil si at man har et statistisk grunnlag for å trekke de konklusjonene man gjør. Det kan hevdes at en dårlig test- eller målingspålitelighet kan representere en trussel mot statistisk validitet fordi man reduserer den statistiske styrken. Målingsfeil i form av usystematisk feil kan være vanskelig å unngå, men man kan anta at ved å ha rimelig mange informanter så vil denne trusselen minske. Des flere målingsfeil man har dess større usikkerhet kan det knytte til de årsaksrelaterte slutningene og generaliseringene man trekker (Lund, 2002).

Det er alltid en mulighet for at resultatet man har fått er et resultat av samplingsfeil eller tilfeldigheter, derfor er det viktig at man undersøker om resultatet er statistisk signifikant (Shadish, Cook og Campbell, 2002). I denne oppgaven vil det si om de slutningene som trekkes angående de statistiske sammenhengene mellom variablene i undersøkelsen er gyldige. For at validiteten skal være høy må undersøkelsen gi et korrekt bilde av sammenhengene mellom variablene. Det vil si at styrken i sammenhengen mellom variablene ikke er overvurdert eller undervurdert.

I følge Cook og Campbell er statistisk validitet gyldigheten av slutningene som er gjort om sammenhengen som finnes mellom behandlingen og utfallet (Shadish, et al. 2002). Dette synet på statistisk validitet knytter seg til kausalitet (årsakssammenheng) der det som en del av undersøkelsen gis en påvirkning, hvorpå man i ettertid måler effekten av denne påvirkningen. Siden denne undersøkelsen er et ikke-eksperimentelt deskriptivt design så kan man ikke snakke om kausalitet i den forstand ettersom man ikke prøver å påvise en årsaksvirkning, men studerer tingenes tilstand ”slik de er.” Det som undersøkes er sammenhengen mellom resultatene på ordforståelsestesten og bakgrunnsvariablene «kjønn,» «alder» og «utdannelse» og språkproduksjon målt ved bildebeskrivelsetesten. Styrken på sammenhengen vil kunne gi et svar på i hvilken grad det er noen sammenheng mellom skåren på

ordforståelsetesten og språkproduksjonene. Ved å se nærmere på denne sammenhengen impliseres et slags kausalt forhold mellom ordforråd og språklige ferdigheter.

Trusler mot statistisk validitet kan også deles inn i type I-feil og type II-feil (Lund, 2002). Type I-feil vil si at man hevder det finnes forskjeller når det i virkeligheten ikke gjør det, og at man feilaktig avviser 0-hypotesen (hypotesen vi vil undersøke om vi har grunnlag for å forkaste) En type to feil vil si å opprettholde en falsk null-hypotese, altså å hevde det ikke finnes signifikante forskjeller når det i virkeligheten gjør det (Lund, 2002).

3.5.2 Ytre validitet

Ytre validitet omhandler i hvilken grad resultatene av undersøkelsen kan si noe om populasjonen utenfor utvalget. Er disse resultatene gyldige for andre enn den gruppen som ble testet (Gall et al., 2007) Utvalget til denne undersøkelsen består av 52 personer, hvorav 25 var kvinner og 27 var menn.

Som følge av at utvalget ble valgt på bakgrunn av et beileilighetsutvalg, så er ikke informantene valgt ved et ikke-representativ individutvalg. Man kan ikke hevde at disse personene representerer et tilfeldig utvalg av personer innenfor de angitte aldersgruppene. Derfor er gruppens resultat ikke gyldige for hele populasjonen(Lund, 2002). Dette er med på å svekke denne undersøkelsens ytre validitet. Hadde derimot utvalget vært tilfeldig valgt fra den norske normalspråklige befolkningen med de gitte bakgrunnsvariablene ville den ytre validiteten vært sterkere.

Det som er med på å styrke den ytre validiteten til denne undersøkelsen er at de bakgrunnsvariablene som ble valgt, gjør utvalget mer representativt. Det at det ble tilstrebet at utvalget skulle fordel seg jevnt på de gitte bakgrunnsvariablene er med på å styrke representativiteten til utvalget.

3.5.3 Indre validitet

Indre validitet handler om det er en årsaksrelatert sammenheng mellom avhengig og uavhengig variabel. Det vil med andre ord si sikkerheten til kausale slutninger (Kleiven, 2002). Da dette er en undersøkelse med et ikke-eksperimentelt design vil det ikke være mulig å trekke sikre konklusjoner om årsaksforhold. Man kan ikke påstå at det at man er kvinne har

ført til at man har en bedre ordforståelse. Tolkningene av disse dataene må derfor forstås som en *mulig* tolkning. Det er derfor ikke resultatene av testen som er valide eller ikke, men tolkningen av resultatene (Kleiven, 2002). Det vil i denne oppgaven ikke bli gjort noen forsøk på å forklare hvorfor resultatene ble slik de ble, men heller fokuseres på å beskrive resultatene.

Validitet må alltid ses i forhold til det konkrete formålet man bruker testen til. Når man har fått resultatene fra en test må det argumenteres for hvorfor man tolker resultatene på den måten man gjør. Hva var hensikten bak «ordforståelsestesten» i WAIS? Hvilken informasjon var denne testen ment å gi? Hvilken slutning kan man trekke på bakgrunn av testresultatet?

3.5.4 Begrepsvaliditet

Begrepsvaliditet sier noe om hvilken grad av samsvar det er mellom teoretisk definerte begrep og operasjonaliserte begrep (Kleiven, 2002). Operasjonalisering vil si at man tilpasser abstrakte begreper til noe mer konkret og observerbart (De Vaus, 2002). Eksempelvis skal begrepet «normalspråkbrukere» gjøres om til et begrep som skal kunne måles. Når det teoretiske begrepet «normalspråkbrukere» skal operasjonaliseres, er man nødt til å gjøre begrepet målbart. For eksempel kan man sette som kriterium at personen skal ha norsk som morsmål og at personen ikke skal ha vært rammet av slag tidligere. Hvis det operasjonaliserte begrepet måler det som det teoretiske begrepet var tenkt å måle, vil begrepsvaliditeten i målingen være god. (Lund, 2002) Eksempelvis om man kan si at å ha norsk som morsmål, og at man ikke tidligere har vært rammet av slag, er et godt mål for begrepet «normalspråklig.»

Man kan se for seg at begrepsvaliditeten vil svekkes om det operasjonaliserte begrepet ikke stemmer overens med det teoretiske begrepet man bruker, og man da i realiteten har målt noe annet enn det som omfattes av begrepet (De Vaus, 2002). Slike trusler mot begrepsvaliditeten kan man dele inn i to grupper. *Tilfeldige målefeil* vil si at feilen ved målingen oppstod tilfeldig. I denne målingen kan det hende at i vårt utvalg overpresterte fordi dette utvalget på 52 personer hadde en over gjennomsnittlig høy IQ. *Systematiske målefeil* vil si målefeil som ikke jevner seg ut over tid. Kanskje underpresterte de som ikke har noen formell utdanning, fordi de i vårt spørreskjema ble påminnet at de ikke har noen formell utdanning som kan ha vekket tanker om at man kanskje ikke vil prestere like godt som andre. Shih, Pittinsky og

Ambady gjennomførte i 1999 en studie der de fant at sosiokulturelle grupper som er assosiert med en viss evne, vil prestere bedre eller dårligere når de blir minnet på sin gruppetilhørighet.

Det at begge testpersonene glemte reverseringsregelen er en mulig slik trussel. Dette kan ha ført til at de informantene som presterte dårligst fikk en for høy skåre i forhold til sine prestasjoner og graden av sikkerhet denne undersøkelsen har kan ha blitt svekket.

3.6 Reliabilitet

Reliabilitet sier noe om resultatene er pålitelige, og om data er påvirket av tilfeldige målefeil (Kleven, 2002). Reliabiliteten sier noe om nøyaktigheten og presisjonen til innsamlingen og bearbeidingen av dataene, altså om testresultatene. Om reliabiliteten er lav kan det være at testen som er gjennomført ikke sier noe om personens ferdigheter, i dette tilfellet gjenfortellingsferdigheter og ordforståelsesferdigheter. Dette kan skje på tross av at testens validitet er god. Om dette er tilfellet vil heller ikke de innsamlede dataene og den påfølgende analysen kunne besvare oppgavens problemstilling (Kleven, 2002).

Reliabilitet sier noe om konsistensen av målingen, stabiliteten og presisjonen ved testskåren (Gall et al., 2007). Man kan teste denne stabiliteten ved å utføre målingen flere ganger for å se om resultatet endrer seg eller forblir det samme. En rekke faktorer kan ha påvirket testresultatet i denne oppgaven. For eksempel det at enkelte av testene ble gjennomført i mere bråkete omgivelser enn andre, at dagsformen varierer både for oss som administrerer testen så vel som for de som ble testet. Det er også mulig at det faktum at vi ble mer sikre på oppgavetestingen og skåringen etter hvert som vi testet, kunne føre til at vi gjorde jobben bedre etter hvert.

En forutsetning for reliabilitet er at testene er administrert og skåret korrekt og enhetlig (Kleven, 2002). Det at vi var to studenter som administrerte testene og transkriberte opptakene var et potensielt problem for reliabiliteten. To personer vil alltid potensielt kunne vurdere et svar som annerledes enn den andre. Som tidligere nevnt så ble 19 av de 52 WAIS testene skåret av begge testpersonene, for å forsøke å hindre en forskjell i skåringen.

For å sikre bedre reliabilitet. Kan man, blant annet, gjennomføre en Test -retest. Dette gjøres ved at de samme testpersonene gjennomfører testen ved to anledninger, og ser om svarene

har endret seg (De Vaus, 2002). Dette ble ikke gjort i undersøkelsen. Det ble imidlertid gjennomført en pilottest for at testpersonene skulle få trening i å utføre testen og for å se om det var noen endringer som burde gjøres. Cronbach's Alpha er et annet mulig mål for reliabilitet som kunne blitt testet.

3.7 Etiske hensyn

Studien ble meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) før det ble tatt kontakt med informantene se vedlegg 2.0. Informantene ble informert om prosjektets hensikt og intensjon, følgene av å delta i et slikt prosjekt, samt metoden som skulle bli brukt. Informantene skulle informeres om prosjektets tema, men kunne ikke gis informasjon om nøyaktig hvilke språklige elementer som ville bli undersøkt. For eksempel kunne vi ikke si at denne testen skulle teste en normalspråklig persons setningslengde, da dette ville kunne påvirke personens svar. Det er ikke uproblematisk å tilbakeholde informasjon fra informantene, men det ble ansett som potensielt ødeleggende for studien om informantene fikk fullt innsyn i nøyaktig hva som skulle testes.

Det kan tenkes at de av informantene som hadde et slektskap/kjennskap til en av oss testpersonene, følte et annet press for å delta på undersøkelsen enn andre. De ble selvsagt informert om at det var frivillig å delta, og at de hadde mulighet til å trekke seg fra prosjektet når som helst, men det kan ikke utelukkes at de likevel følte et visst press om å delta på grunn av vår relasjon.

Spørreskjemaet der bakgrunnsvariablene ble samlet inn ble lagret separat fra besvarelsene, for å sikre anonymiteten til informantene. Det ble laget en kodingsnøkkel som koblet informantene til besvarelsene. Denne kodingsnøkkel ble også oppbevart separat fra besvarelsene og spørreskjemaet.

3.8 Analyse av data

I følge Bryman og Cramer (2005). Er SPSS (Statistical for the Social Sciences) et av de mest brukte dataprogrammene for å analysere data i en kvantitativ undersøkelse. I denne undersøkelsen ble dataene kodet og lagt inn i SPSS, for deretter å bli analysert og behandlet

videre i SPSS. Både en univariat og en bivariat analyse benyttet i analyseringen av dataene. En univariat analyse vil si at man beskriver en og en variabel av gangen, og sier noe om hvordan utvalget fordeler seg og hvilke verdier som har høyest frekvens. Bivariate analyser undersøker om det er samvariasjon for to variabler. Et eksempel på dette vil være hvorvidt det er sammenheng mellom personenes alder og deres skåre på ordforståelsestesten (De Vaus, 2002).

I denne studien har man benyttet seg av ulike måter å analysere utvalg på. Frekvenstabeller ble brukt for å få en oversikt over enkeltvariablene. Videre ble korrelasjonsanalyser brukt på intervall/forholdstallsnivå og med Pearsons r for å få en generell oversikt over hvorvidt det finnes sammenhenger mellom variablene. De mest interessante sammenhengene som var signifikante ble videre undersøkt ved hjelp av students t-test for uavhengige utvalg (2-tailed) valgt som analysemetode. T-testen for uavhengige utvalg sammenligner gjennomsnitt og standardavvik for to utvalg, for eksempel utdanning og skåre på ordforståelsestesten. T-testen gir svar på om det er en signifikant forskjell, mellom gjennomsnittene og standardavvikene for de to gruppene. For å kunne hevde at noe er statistisk signifikant er det vanlig i samfunnsfaglig forskning å sette en grense på $p < .05$ man kan da si at det er en 5 % sjanse, eller mindre, for at resultatet man har fått er et resultat av tilfeldigheter (Gall et al., 2007).

4 Resultater

I dette kapitlet presenteres utvalgets resultater fra testingen. Resultatene ble statistisk bearbeidet i dataprogrammet «Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)». Først vil utvalget beskrives, så vil en deskriptiv analyse av testvariablene presenteres. Deretter vil problemstillingen *Hva kjennetegner norske normalspråkbrukeres språkproduksjon?* belyses gjennom mulige korrelasjoner mellom variablene. Videre vil underspørsmålene bli behandlet *Er det sammenheng mellom kjønn og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?*, *Er det sammenheng mellom utdanning og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?* Og *Er det sammenheng mellom alder og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?* ved hjelp av blant annet t-tester.

I alle kvantitative undersøkelser vil statistikk brukes som redskap for å analysere datamaterialet (De Vaus, 2002). Hvilken statistisk fremgangsmåte som blir valgt vil blant annet avhenge av hvilken metode som blir brukt, hvilket målenivå variablene befinner seg på og hvilke forskningsspørsmål som blir stilt. Man ønsker å si noe om resultatene er signifikante, altså om sjansen for at de resultatene man får, er et resultat av tilfeldigheter eller ikke (De Vaus, 2002).

Som nevnt tidligere ble grensen for signifikans satt til $p < .05$. Denne undersøkelsen vil forsøke å finne mønstrene i resultatene og se om bakgrunnsvariablene «kjønn», «alder» og «utdanning» har noe å si for prestasjonen på de gitte testene. Derfor vil deskriptiv statistikk bli brukt for å belyse disse spørsmålene og problemstillingen. Deskriptiv statistikk er et verktøy for å beskrive tendensen i et utvalg. Hensikten med deskriptiv statistikk er å beskrive de data man har i undersøkelsen, som vil si at man beskriver det utvalget man har (Vedeler, 2000).

Det vil også bli brukt analytisk statistikk i oppgaven. Dette vil si at man også forsøker å tolke og trekke slutninger basert på opplysningene man har innsamlet (De Vaus, 2002).

4.1 Beskrivelse av utvalget

For å kunne gi en god beskrivelse av variablene er det nødvendig å avklare noen begreper. *Mean* beskriver gjennomsnittet for de aktuelle målingene. *Standardavviket (SD)* måler

verdiene spredning fra gjennomsnittet (Gall et al., 2007). *Kurtosis* gir et mål på hvordan fordelingen er spredt mellom ytterpunktene. *Skjevhet* (skewness) beskriver symetrien eller asymetrien kurven har (Jonsborg & Sørensen, 2010). Hvis verdiene *skjevhet* og *kurtosis* ligger rundt null, vil det si at kurvens form er symmetrisk. Disse verdiene sier begge noe om hvordan fordelingen er spredt mellom ytterpunktene. Dersom denne verdien er negativ vil det si at fordelingen er venstreskjev, eller negativt skjev, og omvendt kalles den høyreskjev eller positivt skjev. Er kurtosisverdien tilnærmet null så er kurven hverken spiss eller flat, og man vil kunne si at resultatet kan være normalfordelt. Dersom kurtosis tallet er negativt så er fordelingen flat, altså er det ingen høye spisser på kurven (Jonsborg & Sørensen, 2010).

Bakgrunnsvariablene var «kjønn,» «utdannelse» og «alder.» Antall informanter som deltok i undersøkelsen var 52. altså er N=52. Av disse 52 var 25 kvinner og 27 menn.

Utdannelsesvariabelen var noe skjevt fordelt da litt over halvparten av respondentene hadde tre år eller mer på universitet eller høyskole. Da det var rimelig skjev fordeling i de øvrige kategoriene (ungdomsskole, videregående skole og 1 årig høyere universitets/høyskoleutdannelse) så ble utdannelseskategoriene delt i to grupper: en for tre år eller mer på universitet eller høyskole, og en gruppe for de som hadde utdanningsnivå under det. Variabelens fordeling ble da seende slik ut; 31 av informantene hadde 3-årig eller mer på universitet eller høyskole og 21 av informantene hadde et utdannelsesnivå under dette.

Variabelen alder fordelte seg på følgende måte: den yngste som deltok var 50 år og den eldste 76 år, gjennomsnittet var på 60,9 år. Standardavviket var imidlertid på 7,2, og hadde en kurtosisverdi på -1.0 noe som indikerer at kurven er noe flat i forhold til en normalfordelingskurve.

Tabell 1.0 viser Testvariablene.

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Skewness	Kurtosis
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic
Sekunders pause BAT	52	3	41	14,83	10,161	0,926	0,194
Råskåre Ordforståelse	52	13	61	44,54	10,829	-0,863	0,152
Standardskåre Ordforståelse	52	4	15	10,63	2,482	-0,475	-0,251
Totalt antall ord BAT	52	45	487	140,69	80,794	1,935	5,802
Gjennomsnittlig setningslengde BAT	52	8,6	55,0	26,098	11,7946	0,67	-0,435
Omskrivninger setninger BAT	52	0	5	0,79	1,126	1,807	3,572
Omskrivninger enkeltord BAT	52	0	7	1,1	1,432	1,952	5,024
Repetisjoner BAT	52	0	5	0,71	1,194	2,172	4,477
Taleavbrudd BAT	52	0	26	8,21	6,749	1,031	0,313
Valid N (listwise)	52						

Informantenes skåre på ordforståelsestesten lå litt over gjennomsnittet, da testen er standardisert og gjennomsnittsskåren skulle ligge på 10. Vårt utvalg har imidlertid et gjennomsnitt på 10,6. Ellers indikerer kurtosis og skjevhetsverdien at kurvens form er hverken spiss eller flat, og det er derfor muligheter for at kurven er relativt normalfordelt.

Når det gjelder omskrivninger av setninger, omskrivninger av ord, og repetisjoner i BAT så ser man av tabellen at alle disse variablene har en relativt lav gjennomsnittsskåre. Det er altså ikke så vanlig blant informantene å ha mange omskrivninger og repetisjoner. Vi ser videre av skjevhets- og kurtosis verdiene at de er relativt sterke positive tall. Dette tyder på en høyreskjev fordeling, som kan tyde på en slags «gulveffekt». Ser vi på standardavviket for disse variablene så støtter disse verdiene dette. Det kan virke som om de «vanlige norske språkbrukerne» i denne undersøkelsen ikke har mange omskrivninger eller repetisjoner. I den videre analysen vil derfor ikke disse variablene bli behandlet statistisk. Variablen

«sekunders pause BAT» var målet på hvor mange sekunder det tok fra testpersonen var ferdig med å gi instruksjoner, til informantene begynte å fortelle. Gjennomsnittlig brukte informantene cirka 15 sekunder.

Gjennomsnittlig brukte informantene nesten 141 ord på å forklare bildeserien. Men som vi ser av tabellen er kurven positivt skjev og derfor ikke normalfordelt. Kurtosisverdien er klart positiv og vi kan derfor gå ut i fra at denne kurven er relativt spiss. Dette var et uventet funn, da man hadde bestrebet seg på å hente informasjon fra normale språkbrukere. Det viste seg at dette skyldes en «uteligger». En «uteligger» er en informant som har oppnådd en verdi som ligger mye over eller under majoriteten av de andre verdiene (Pallant, 2010). Det første som bør undersøkes, når man oppdager en uteligger er om denne uteliggeren faktisk er en informant som har oppnådd en ekstrem skåre, eller om den ekstreme skåren er et resultat av en skrivefeil. Derfor ble transkripsjonen av denne informantens gjennomgått en gang til. I dette tilfellet viste det seg at dette var en faktisk uteligger.

Som vi ser av max-verdien så brukte en av informantene 487 ord på å forklare bildebeskrivelsestesten. Dette er mye over gjennomsnittet som ligger på cirka 141 ord. Det ble derfor undersøkt om dette gjennomsnittet var forhøyet på grunn av denne «uteliggeren». Dette ble gjort ved å finne «trimmed mean» dette vil si gjennomsnittet minus de høyeste 5 prosentene og de laveste 5 prosentene. «trimmed mean» flyttet gjennomsnittet fra 141 ord til 132 ord.

I følge Pallant (2010), kan en uteligger forstyrre korrelasjonen. En uteligger kan føre til at falske korrelasjoner oppstår der det egentlig ikke er noen sammenheng. Det kan også føre til at det ikke vises noen sammenheng der det egentlig er en sammenheng. En uteligger kan også forstyrre styrken på en sammenheng. Når man oppdager en uteligger kan man fjerne informantene fra datasettet, da unngår man at den ene informantens skåre skaper et feilaktig bilde av populasjonen. Et annet alternativ kan være å forandre den ekstreme skåren, til en mindre ekstrem skåre (Pallant, 2010).

4.2 Korrelasjoner

Korrelasjon betyr samvariasjon mellom variabler (Johannessen, 2007). Dersom enheter som skårer høye verdier på én variabel, også skårer høyt på en annen variabel så er det korrelasjon

mellom to variabler, og omvendt. Korrelasjonsanalyse kan være nyttig når man ønsker å finne ut om det er en sammenheng mellom noen av variablene (Johannessen, 2007). Ved å kjøre en korrelasjonsanalyse kan man vise sammenhengen eller samvariasjonen mellom to variabler. Dette sier oss noe om hvordan en variabel varierer når man varierer en annen variabel. En korrelasjonsanalyse brukes til å beskrive styrken og retningen av det lineære forholdet mellom to variabler (Johannessen, 2007).

For å kunne se hvilke statistiske mål som er best egnet må man si noe om hvilket målenivå de forskjellige variablene befinner seg på (De Vaus, 2002). Bakgrunnsvariabelen «kjønn» er en nominal variabel fordi den ikke kan rangeres. Man kan ikke si at en verdi er bedre eller dårligere enn en annen, eller har en høyere eller lavere verdi. Denne variabeltypen kan bare være lik eller ulik og ikke større eller mindre. I tillegg har denne variabelen bare to alternativer (enten mann eller kvinne), hvis vi gir disse to svaralternativene verdien 0 og 1 så kan vi si at variabelen er *dikotom*. Dette vil si at vi kan bruke den på forholdstallsnivå (De Vaus, 2002).

Verdien *utdannelse* er en ordinalvariabel. Dette vil si at man kan rangere verdiene, og si at «videregående utdannelse» er mer enn «ungdomsskoleutdannelse» eller at «tre år eller mer på universitet eller høyskole» er mer utdannelse enn «ett år på universitet eller høyskole.» Det vi ikke kan si om en ordinal variabel er hvor mye mer det er verd å ha tatt et år på universitet eller høyskole i forhold til å ha avsluttet skolegangen på videregående nivå. Vi kan med andre ord ikke si noe om forholdet mellom de forskjellige verdiene. Vi kan eksempelvis ikke som med verdien *alder* si at tre år på høyskole og universitet er dobbelt så stor som å ha gått et år på høyskole eller universitet. Det ble imidlertid laget en dikotom variabel av variabelen *utdannelse*, da utvalget fordelte seg skjevt i svarkategoriene. Dette muliggjorde at variabelen kan brukes på forholdstallsnivå (De Vaus, 2002).

Variabelen *alder* er en variabel på intervallnivå. Dette vil si at alle mulige verdier er forskjellige selv om samme verdi kan forekomme flere ganger, som at det for eksempel er mer enn en person i studien som er 56 år gammel (De Vaus, 2002). I tillegg kan verdiene rangeres, og avstanden mellom "naboverdier" er den samme for alle verdiene. Det er for eksempel et år mellom 56 og 57 og et år mellom 57 og 58. Pearsons *r* er et vanlig valg for variabler på dette nivået.

Pearsons Correlation (Pearsons r) kan ha en verdi mellom -1 og +1, fortegnet signaliserer om det er en positiv korrelasjon eller en negativ korrelasjon. Hvis korrelasjonen er positiv vil det si at når den ene variabelen øker så øker den andre også. En korrelasjon med et negativt fortegn indikerer at når den ene variabelen øker i verdi så synker den andre variabelen i verdi (Pallant, 2010). Verdien på tallet (som befinner seg mellom -1 og +1) sier noe om styrken på forholdet mellom variablene. En perfekt korrelasjon vil være 1 eller -1 da vil man kunne predikere verdien til den andre variabelen om man kjenner verdien til den første. Hvis verdien er 0 indikerer dette ingen sammenheng mellom de to variablene. I tillegg må man undersøke styrken på korrelasjonen mellom variablene. Pallant (2010) opererer med følgende grenser;

$r = .10$ til $.29$ = liten styrke

$r = .30$ til $.49$ = middels styrke

$r = .50$ til 1.0 sterk styrke

Kun de korrelasjonene som er signifikante eller tilnærmet lik signifikante vil bli kommentert.

Tabell 2.0. Korrelasjoner mellom bakgrunnsvariablene og testvariablene.

Korrelasjoner

		Kjønn	Alder	Høy-Lav UTD	Sek. pause BAT	Rå skåre ord forkl	Standard skåre Ord forkl	Totalt antall ord BAT	Gjennomsnittlig setnin. lengde BAT	Om skriv. Setning BAT	Om-skriv Enkelt ord BAT	Rep-etisjon BAT	Tale avbrudd BAT
Kjønn	Pearson Correlation												
	Sig. (2-tailed)												
	N	52											
Alder	Pearson Correlation	0,118											
	Sig. (2-tailed)	0,403											
	N	52	52										
Høy-Lav UTD	Pearson Correlation	0,086	-0,008										
	Sig. (2-tailed)	0,544	0,956										
	N	52	52	52									
Sek. pause BAT	Pearson Correlation	-0,014	0,143	-0,026									
	Sig. (2-tailed)	0,921	0,312	0,856									
	N	52	52	52	52								
Råskåre Ord-forkl.	Pearson Correlation	0,128	-0,249	.531**	0,202								
	Sig. (2-tailed)	0,368	0,075	0	0,151								
	N	52	52	52	52	52							
Standard-skåre Ord forklaring	Pearson Correlation	0,174	-0,071	.579**	0,207	.965**							
	Sig. (2-tailed)	0,216	0,619	0	0,14	0							
	N	52	52	52	52	52	52						
Totalt antall ord BAT	Pearson Correlation	.458**	0,146	0,268	-0,061	0,225	.320*						
	Sig. (2-tailed)	0,001	0,303	0,055	0,667	0,109	0,021						
	N	52	52	52	52	52	52	52					

(se fortsettelse neste side)

		Kjønn	Alder	Høy-Lav UTD	Sek-pause BAT	Rå-skåre Ord-forkl	Standards-kåre Ordforkl	Totalt antall ord BAT	Gjennom-snitlig setnin. lengde BAT	Om-skrivning setningBAT	Om-skriv Enkeltord BAT	Repetisjon BAT	Tale-avbrudd BAT
Gjennom-snitlig setnings-lengde BAT	Pearson Correlation	.008	0,009	-0,08	0,047	-0,064	-0,04	.218					
	Sig. (2-tailed)	0,957	0,485	.552	.740	0,654	0,757	0,12					
	N	52	52	52	52	52	52	52	52				
Om skriv. setning BAT	Pearson Correlation	.321*	0,116	0,16	-0,151	-0,117	-0,049	.541**	.220				
	Sig. (2-tailed)	0,021	0,414	0,257	0,286	0,407	0,729	0	.058				
	N	52	52	52	52	52	52	52	52	52			
Om skrivninger enkeltord BAT	Pearson Correlation	.288*	0,039	0,111	0,147	0,078	0,154	0,259	-0,06	0,074			
	Sig. (2-tailed)	0,039	0,782	0,433	0,299	0,585	0,277	0,063	0,604	0,604			
	N	52	52	52	52	52	52	52	52	52	52		
Repetisjoner BAT	Pearson Correlation	.365**	.277*	-0,002	-0,101	-0,176	-0,102	0,233	0,134	.333*	0,269		
	Sig. (2-tailed)	0,008	0,047	0,989	0,475	0,212	0,47	0,097	.343	0,016	0,054		
	N	52	52	52	52	52	52	52	52	52	52	52	
Tale avbrudd BAT	Pearson Correlation	0,148	.326*	-0,05	0,14	-0,091	-0,032	.549**	.176	.352*	0,061	0,244	
	Sig. (2-tailed)	0,295	0,018	0,724	0,321	0,519	0,824	0	.213	0,011	0,669	0,082	
	N	52	52	52	52	52	52	52	52	52	52	52	52

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Som vi ser av tabell 2.0 så er det ingen signifikant korrelasjon mellom bakgrunnsvariablene. Det er middels, på grensen til sterk, positiv korrelasjon mellom variabelen kjønn og variabelen «totalt antall ord BAT.» Det er en middels korrelasjon mellom «kjønn» og «omskrivninger av setninger BAT» og «repetisjoner BAT». Det er en svak korrelasjon mellom «kjønn» og «omskrivninger av enkeltord BAT». Disse korrelasjonene var også signifikante, som vil si at vi med mer enn 95 % sikkerhet kan si at det er en positiv sammenheng mellom for eksempel variablene «kjønn» og «totalt antall ord BAT». Da verdien kvinne er kodet med en verdi som er høyere enn verdien mann så vil det si at kvinner i denne undersøkelsen bruker flere ord på å forklare bildeserien i BAT enn det menn gjør. Uteliggeren som ble funnet tidligere (jf. Punkt 4.1) var også kvinne. Derfor ble denne informanten tatt ut og korrelasjonsanalysen gjennomført en gang til for å se om det fremdeles var en korrelasjon mellom variablene. Jamfør Pallant (2010), kan slike uteliggere ha en stor påvirkning på korrelasjonsanalysen. Korrelasjonen mellom kjønn og totalt antall ord gikk da ned fra en korrelasjon på .440. altså er korrelasjonen fremdeles middels sterk og korrelasjonen var fremdeles signifikant. Korrelasjonen mellom «kjønn» og «omskrivninger

av setninger » og «omskrivninger av enkeltord BAT» fikk en svak korrelasjon når uteliggeren ble holdt utenfor korrelasjonsmatrisen. Korrelasjonen mellom «kjønn» og «repetisjoner BAT» var fremdeles middels sterk. Alle korrelasjonene var fremdeles signifikante. Derfor ble det besluttet å ikke fjerne informanten fra datasettet.

Det er også en korrelasjon mellom variablene «alder» og «repetisjoner BAT.» Denne korrelasjonen er positiv, svak i styrke, men signifikant og vil derfor si at testpersonene med høyere alder hadde flere repetisjoner av setningene sine da de besvarte bildebeskrivelsestesten. Variabelen «alder» korrelerer også med variablene «taleavbrudd BAT» medium styrke og repetisjoner med svak styrke (Pallant, 2010).

Variablene «utdannelse» og «standardskåre ordforståelse» korrelerer positivt med høy styrke (Pallant, 2010). Det er også stor korrelasjon mellom «utdannelse» og «råskåren» i ordforståelsestesten. Da de med «høy utdannelse» ble kodet med 1 og de med «lav utdannelse» ble kodet med 0 ser man at de med høyere utdannelse oppnådde en høyere standardskåre og råskåre på ordforståelsestesten. En r skåre på .579 med en signifikans på .000 er et betydelig funn. Hvis man regner ut dette i prosent (r^2) så finner man at utdannelse forklarer 33,5 % av utfallet på ordforståelsestesten. I tillegg ser man at «utdannelse» har en svak men nesten signifikant korrelasjon med variabelen «totalt antall ord BAT».

Testvariablene korrelerer også seg imellom. «Totalt antall ord BAT» korrelerer sterkt med «omskrivninger av setninger BAT» og «taleavbrudd BAT». I tillegg korrelerer «totalt antall ord BAT» middels med «standardskåren i ordforståelsestesten». «Omskrivninger av setninger BAT» korrelerer middels med både «taleavbrudd BAT» og «repetisjoner BAT». Det er en sterk korrelasjon mellom variablene «råskåre ordforståelse» og «standardskåre ordforståelse». «omskrivninger av enkeltord BAT» og «repetisjoner BAT» korrelerer svakt og er på grensen til signifikant.

Videre vil analysen konsentrere seg om bakgrunnsvariablene «kjønn», «utdannelse» og «alder» og deres betydning for utfallet på testene. Dette vil gjøres gjennom å belyse undersøkelsens underspørsmål ved hjelp av t-tester. Kun de sterkeste korrelasjonene vil bli brukt. Omskrivninger av ord og setninger, «repetisjoner BAT» og «taleavbrudd BAT» vil ikke bli behandlet statistisk videre da dette ikke var særlig vanlig blant informantene.

Da begge testpersonene var litt usikre med henhold til skåring av variabelen «gjennomsnittlig setningslengde BAT», ble en t-test utført for å se om det var noen forskjell på gjennomsnittet

på informantene som hadde blitt skåret av de forskjellige testpersonene. Det fantes ingen signifikant forskjell mellom de to gruppene.

4.3 Hva betyr kjønn?

For å besvare et av underspørsmålene i denne oppgaven vil det sees nærmere på hva bakgrunnsvariabelen kjønn har å si for testresultatet. Underspørsmålet var altså; *Er det sammenheng mellom kjønn og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?* En t-test for uavhengige utvalg brukes for å se om det finnes en signifikant forskjell på gruppenes gjennomsnittsskåre forutsatt at variablene er på intervall/forholdstallsnivå (Pallant, 2010). Som vi ser av tabell 2.0 så er det en signifikant forskjell mellom totalt antall ord for menn og for kvinner. Kvinners totale antall ord skåre er høyere enn menn sin skåre. Og denne forskjellen er signifikant. T- testen ble gjennomført uten besvarelsen fra «uteliggeren», og resultatet var fremdeles signifikant på et .001 nivå.

Tabell 3.0 T-test Kjønn og totalt antall ord BAT

		Equality of		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Error Difference	Interval of the	
									Lower	Upper
Totalt antall ord BAT	Equal variances assumed	5,344	,025	-3,641	50	,001	-73,316	20,135	-113,758	-32,873
	Equal variances not assumed			-3,549	32,970	,001	-73,316	20,661	-115,352	-31,279

4.4 Hva betyr utdannelse?

I utvalget har litt over halvparten av informantene 3 år eller lengre utdannelse på høyeregradsnivå. Da det var rimelig skjev fordeling i de øvrige kategoriene (ungdomsskole, videregående skole og 1-årig høyere universitets/høyskoleutdannelse), ble utdannelseskategorien delt i to grupper, en for tre år eller mer på universitet eller høyskole og en gruppe for de som hadde under det. Den nye variabelen den ”todelte

utdannelsesvariabelen” ble brukt videre i analyse. Underspørsmålet som ble stilt var; *Er det sammenheng mellom utdanning og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?*

Som vi ser av tabell 4.0 er signifikansverdien for «Levene’s Test for Equality of Variances» ikke signifikant da sig>.05. Man leser da av første linje (Equal variances assumed) og finner at det er en signifikant forskjell mellom de gjennomsnittlige skårene på ordforståelsestesten mellom de med og de uten høyere utdanning. Altså kan man med rimelig stor sikkerhet gå ut fra at gjennomsnittsskåren til de informantene med høy utdanning var statistisk signifikant forskjellig fra de informantene som hadde en lav utdanning.

Tabell 4.0 T-test. Utdanning og standardskåre ordforståelse

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Standardskåre Ordforståelse	Equal variances assumed	,021	,885	-5,026	50	,000	-2,902	,577	-4,061	-1,742
	Equal variances not assumed			-4,984	41,817	,000	-2,902	,582	-4,077	-1,727

4.5 Hva betyr alder?

Resultatene fra analysen viste at jo eldre informanten var, jo lengre var setningene.

Informantens alder påvirket på samme måte antall repetisjoner og taleavbrudd. Dette var svake, men signifikante korrelasjoner. ”Taleavbrudd BAT” korrelerte med middels styrke, ”repetisjoner BAT” korrelerte med alder med svak styrke. Begge disse korrelasjonene var signifikante.

4.6 Oppsummering av funn

Det var 52 informanter med i undersøkelsen, 57 menn og 25 kvinner. Informantene hadde en gjennomsnittsalder på cirka 61 år. Litt over halvparten av informantene hadde fullført tre år

eller mer på universitet eller høyskole. Informantenes skåre på ordforståelsetesten var litt over gjennomsnittet for det som er vanlig i følge den norske standardiseringen.

De viktigste korrelasjonene som er kommet frem under analyse er at det er en middels, på grensen til sterk, signifikant korrelasjon mellom kjønn og totalt antall ord som informantene brukte for å beskrive bildebeskrivelsestesten i BAT. Det er også en sterk signifikant korrelasjon mellom utdanning og variablene råskåre ordforståelsestesten og standardskåre ordforståelsestesten.

5 Drøfting og avslutning

Som vi har sett så kan bakgrunnsvariabler som kjønn, utdanning og alder påvirke hvordan en person presterer på språktester. Og når man skal forsøke å svare på *hva som kjennetegner norske normalspråkbrukeres språkbruk*, så kan det være nyttig å se på hvilken påvirkning disse bakgrunnsvariablene kan ha. Dette kapittelet vil derfor forsøke å belyse denne problemstillingen ved hjelp av oppgavens underspørsmål *Er det sammenheng mellom kjønn og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere? Er det sammenheng mellom utdanning og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere? Og Er det sammenheng mellom alder og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?* For å belyse disse vil dette kapittelet starte med å drøfte og analysere resultatene av de to testene som ble benyttet i lys av validitet og reliabilitet. Denne diskusjonen vil foregå i lys av relevant teori og empiri, samt egne refleksjoner knyttet til tema.

5.1 Drøfting av validitet

1.1.1 Statistisk validitet

Statistisk validitet sier noe om det finnes statistiske forutsetninger for å foreta analysen som er gjort, og om tendensen eller sammenhengen er statistisk signifikant (Lund, 2002). Man forsøker, med andre ord, å si noe om hvor stor sannsynlighet det er for at funnene er et resultat av tilfeldighet. Videre sier statistisk validitet noe om sammenhengen eller tendensen er statistisk signifikant. Det at sammenhengen er statistisk signifikant vil si at man har et statistisk grunnlag for å trekke de konklusjonene man gjør. Det har i denne undersøkelsen oppstått både signifikante og ikke signifikante funn, de signifikante funnene vil drøftes videre.

For at validiteten skal være høy må undersøkelsen gi et korrekt bilde av sammenhengene mellom variablene. Det vil si at styrken i sammenhengen mellom variablene ikke er overvurdert eller undervurdert. En trussel mot dette kunne være uteliggeren som ble funnet i variabelen «totalt antall ord BAT». Derfor var det viktig å se hvordan denne korrelasjonen oppførte seg uten denne «uteliggeren». Da korrelasjonen fremdeles var sterk, uten bidrag fra denne informantens verdier, kan man slutte at korrelasjonen mellom «kjønn» og «totalt antall ord BAT» var en faktisk korrelasjon og ikke et resultat av et skjevt utvalg.

I denne undersøkelsen er grensen for signifikans satt til .05. Med et signifikansnivå på .05 vil sannsynligheten for å begå en type I-feil reduseres. Det vil si at man hevder det finnes forskjeller når det i virkeligheten ikke gjør det (Lund, 2002).

Denne undersøkelsen baserer seg på svar fra 52 informanter. Dette er ikke en stor nok gruppe til å kunne si noe generelt om den norske befolkningen på over 50 år. Den statistiske styrken er dermed redusert, noe som er en trussel mot den statistiske validiteten. Sjansen for å begå en type II-feil øker. En type to feil vil si å opprettholde en falsk null-hypotese, altså å hevde det ikke finnes signifikante forskjeller når det i virkeligheten gjør det (Lund, 2002). Samtidig er ikke 52 informanter en veldig liten gruppe heller, det er ikke usannsynlig at dette resultatet kan gjelde for populasjonen, men det vil kreves mer forskning for å kunne si noe med større sikkerhet.

I en testsituasjon er det en sjanse for at usystematiske målefeil oppstår. Dette kan i følge Cook og Campbells validitetssystem svekke den statistiske validiteten og på den måten redusere den statistiske styrken. Noen av testpersonene skjønte ikke instruksjonene og vi måtte gjenta instruksjonen for at vi skulle få en så korrekt måling som mulig, og redusere målingsfeilene. Da enkelte av informantene muligens hadde behov for lesebriller, som de ikke hadde tilgjengelig, kan man heller ikke utelukke at det påvirket resultatet på negativ måte, spesielt i forhold til «bildebeskrivelsestesten» da det kreves godt syn for å kunne skildre detaljene i bildet. Da det var forskjell på miljøet som testene ble gjennomført i så kan dette også være en trussel for validiteten. Det at enkelte informanter gjennomførte testen i bråkete miljøer, kan ha ført til en underprestering.

1.1.2 Ytre validitet

For å kunne generalisere resultatene fra undersøkelsen til målpopulasjonen må utvalget være representativt (Lund, 2002). Det at utvalget i denne undersøkelsen ikke er trukket tilfeldig, men plukket ut på bakgrunn av utvalgsriterier, vil være en trussel mot ytre validitet. Det er dermed en viss risiko for at det blir et ikke-representativt utvalg, og generaliseringen kan bli usikker da informantene i utvalget ikke nødvendigvis er representative for populasjonen. Det kan være at det er andre variabler enn kjønn, utdannelse og alder som har påvirket informantenes prestasjoner. Variabler som for eksempel personlighet (i hvilken grad en person er introvert/ekstrovert) bosted, yrke og lignende kan også potensielt påvirke

resultatene. Samtidig kan resultatene på ordforståelsestesten tyde på at vårt utvalg er tilnærmet normalfordelt i og med at deres svar på denne testen fordeler seg tilnærmet lik en normalfordelingskurve.

Bakgrunnsvariablene «kjønn», «utdannelse» og «alder» bør likevel trekkes frem som elementer som er med på å styrke den ytre validiteten. Dette er variabler som ble valgt på bakgrunn av å styrke representativiteten og er variabler som forskning har vist kan være med på å påvirke en persons språkproduksjon jamfør Ardila & Rosselli (1996).

Utvalget N= 52 kunne ideelt sett vært større. Det er samtidig heller ikke så lite at man ikke kan generalisere funnene til en større målpopulasjon (Gall et al., 2007). I følge Gall et al. (2007) så er det nødvendig med minst 30 informanter for at man skal kunne trekke statistiske slutninger på bakgrunn av utvalget. Utvalget var i tillegg ganske jevnt fordelt på kjønn (27/25). Aldersvariabelen var også tilnærmet jevnt fordelt, noe som styrker ytre validitet med tanke på generaliserbarheten. Bakgrunnsvariabelen «utdannelse» kunne ideelt sett vært mer jevnt fordelt da utvalget bestod av 31 informanter med 3-årig eller mer på universitet eller høyskole, og 21 informanter med utdannelsesnivå under dette.

Det som imidlertid er med på å styrke den statistiske validiteten til oppgaven er at resultatene på ordforståelsestesten ser ut til å være tilnærmet normalfordelte. Dette kan tyde på at utvalget ikke er skjevt. I tillegg er det en takeffekt på variablene «omskrivning av ord», «omskrivning av setninger» og «repetisjoner BAT» dette tyder også på at utvalget bestod av normalspråklige personer, ettersom dette ikke er vanlige språklige feil som normalspråklige mennesker gjør.

Visse tendenser har kommet frem materialet. Vi har fått informasjon fra totalt 52 informanter om deres prestasjoner på bildebeskrivelsestesten i BAT, samt ordforståelsestesen i WAIS-III. Vi har mer kunnskap om hvordan kjønn, utdannelsesnivå og alder kan ha noe å si for prestasjoner på disse testene. Undersøkelsen kan altså si å ha bidratt til mer kunnskap omkring normalspråkbrukeres språkproduksjon. Slik informasjon om hva som er normalt i befolkningen kan være nyttig i kliniske bruk, spesielt med tanke på at det er så lite forskning rundt normalspråkbrukeres språkproduksjon.

5.1.1 Indre validitet

En diskusjon rundt indre validitet vil alltid være viktig i ikke-eksperimentelle studier. I følge Kleiven (2002) så gir en ikke-eksperimentell studie ingen hjelp til å trekke slutninger om årsakssammenhenger. Når man har funnet en statistisk sammenheng vil det alltid i prinsippet være mulig med flere kausalretninger i et ikke-eksperimentelt design. Det kan også være en tredjevariabel som påvirker sammenhengene. Det ble for eksempel i undersøkelsen ikke kontrollert for total IQ skåre. Det er mulig at en slik variabel kunne forklart mer enn for eksempel utdanning. Dette er med på å svekke undersøkelsens indre validitet. (Kleven, 2002).

Tolkningene av disse dataene må forstås som en *mulig* tolkning (Kleven, 2002). Man kan med bakgrunn i andre studier og annen forskning legge frem flere mulige tolkninger av resultatene i denne undersøkelsen, men ikke si noe sikkert om hvilke variabler som har påvirket hvilke. Det er derfor ikke resultatene av testen som er valide eller ikke, men tolkningen av resultatene.

5.1.2 Begrepsvaliditet

Begrepsvaliditet sier noe om hvilken grad av samsvar det er mellom teoretisk definerte begrep og operasjonaliserte begrep (Kleven, 2002). Sagt på en annen måte så ønsker vi å si noe om forholdet mellom «teoretiske begreper» og operasjonaliseringen av disse begrepene. For å kunne si noe om språkproduksjonen så er det viktig å stille seg spørsmålet om deltesten «bildebeskrivelse» i BAT er et gyldig mål på språkproduksjon. Måler denne testen faktisk det man tror den måler? Det som kan true begrepsvaliditeten kan være tilfeldige og systematiske målefeil. Man kan for eksempel ha en forventning om at en person med veldig høy utdanning skulle gjøre det bra på ordforståelsestesten, og så latt denne forventningen gjøre at man i høyere grad lot «tvilen komme personen til gode» i tvilstilfeller, der det har rådet usikkerhet rundt poenggivningen. Dette er noe begge testpersonene var bevisst på i prosessen og som nok også kan ha blitt noe «rettet opp» ved at begge testpersonene gikk igjennom så mange av skåringene i ettertid, uten å vite hvilken bakgrunn denne informanten hadde. Flere av transkriberingene ble også gjennomgått av begge testpersonene gikk igjennom flere av transkriberingene til den andre testpersonen for å sikre at transkriberingen ble gjort mest mulig likt.

I følge Kleiven (2002) så kan systematiske målingsfeil oppstå ved at begrepsoperasjonaliseringen ikke er korrekt gjennomført. Da bildebeskrivelsestesten ikke er standardisert og det ikke finnes noen faste kriterier å gå ut fra, var det en krevende prosess å skulle finne frem til gode begreper å «skåre» etter. Det var for eksempel krevende å skulle skille mellom hva som er en omskrivning av et ord og hva som er en omskrivning av en setning, men etter mye frem og tilbake så ble faste kriterier satt og fulgt. I tillegg bør bakgrunnsvariablene kjønn, utdanning og alder vurderes i begrepsvaliditeten. Da disse begrepene er av teoretisk størrelse skal det mye til for å svekke begrepsvaliditeten. Begrepet kjønn (mann og kvinne) en naturlig dikotomi og på den måten vanskelig, om ikke umulig, å operasjonalisere feilaktig.

Det bør nevnes at testen «Ordforståelse» er en del av en normert og anerkjent intelligenstest. Testen er også brukt inne forskning og det er ingen grunn til å tro at testen ikke måler ordforståelse.

5.1.3 Reliabilitet

Reliabilitet sier noe om resultatene er pålitelige, og om data er påvirket av tilfeldige målefeil (Kleiven, 2002). Reliabilitet sier også noe om konsistensen i målingen, stabiliteten og presisjonen ved testskåren (Gall et al., 2007). Ideelt sett skulle man ha utført denne målingen en gang til for å sikre høyest mulig reliabilitet. Dette kunne blitt gjort ved at de samme testpersonene hadde gjennomført testen ved to anledninger, og så sett om svarene hadde endret seg (De Vaus, 2002). Dette var dessverre ikke mulig med den begrensede tiden denne undersøkelsen skulle gjennomføres på. Imidlertid ble en pilottest gjennomført for å minske målingsfeil som et resultat av uerfarne testpersoner.

En forutsetning for reliabilitet er at testene er administrert og skåret korrekt og enhetlig (Kleiven, 2002). Når vi i denne undersøkelsen var to testpersoner var det en risiko for at vi skulle skåre testen litt forskjellig. Da ordforståelsestesten i tillegg legger opp til bruk av skjønn, siden listen med «fasitord» ikke er utfyllende, kan dette være krevende. Det viste seg også at de to testpersonene skåret testene litt forskjellig. Derfor ble 19 av de 52 ordforståelses besvarelsene gjennomgått av begge testpersonene.

5.2 Drøfting i lys av empiri

Resultatene av denne undersøkelsen vil her drøftes i lys av empirien som har blitt presentert. Resultatene vil drøftes i lys av empiri om språk, om språk- og kjønn, utdanning og alder. På tross av at denne oppgaven ikke har et valideringsmål er det like fullt interessant å se på disse resultatene, også i lys av teori om afasirammede. Dette begrunnes med at det er viktig å vite noe om hvordan en normalspråkbruker presterer på slike tester for å kunne si noe om hva som er normalt. Det er viktig i spesialpedagogisk sammenheng å vite noe om hva som er det normale for å kunne vurdere det unormale.

5.2.1 Ordforståelse

WAIS-III er normert på norsk og skal sånn sett være tilpasset informantene i denne gruppen. Likevel var gjennomsnittsalderen i normgruppen på 28 år (Wechsler, 1997). Dette er langt under gjennomsnittsalderen i dette utvalget som var på cirka 61 år. Det kan derfor diskuteres hvor representativt denne normeringen er for dette utvalget. Samtidig er det meningen at standardskårene i denne testen skal ta høyde for testpersonens alder.

Bishop (1995) definerer språkforståelse som «å velge en mening, fra et utvalg av mange mulige meninger, istedenfor å rent avkode en mening.» Altså innebærer språkforståelse en viss grad av «valg av mening» i hennes definisjon. Wechsler (1997) opererer derimot med en liste over ord som står sentralt innenfor begrepet, disse ordene blir gitt poengverdi utfra i hvilken grad de gitte ordene er sentrale i forhold til målordet. Når man ser på resultatene av ordforståelsestesten så hadde utvalget et høyere gjennomsnitt enn «forventet». Utvalgets gjennomsnitt var 10.6 og da altså .6 høyere enn det normerte gjennomsnittet for den norske befolkningen. Det kan være fordi utvalget hadde en klar overvekt av personer med høyere utdanning og dermed trakk opp snittet på ordforståelsesskåren (Wechsler, 1997). Når Bishop (1995) nevner i sin definisjon at språkforståelse har et element av valg i seg, og Wechsler (1997) hevder at personer med høyere utdanning gjør det bedre på denne deltesten enn andre, kan man stille seg spørsmålet om det er utdanning som skal til for å «velge» en mer sentral forståelse av begrepet?

Dette «forhøyede resultatet» kan også være et resultat av at utvalget var for lite til at det er mulig å sammenligne det med den generelle populasjonen. Utvalget bestod av 52 personer som er for lite til å kunne være representativt for hele befolkningen og vår litt forhøyede

gjennomsnittsskåre kan derfor være et resultat av skjevt utvalg. Som nevnt er grensen for å kunne trekke statistiske slutninger 30 personer, ifølge Gall et al. (2007). Det at informantene var såpass jevnt fordelt på bakgrunnsvariablene kjønn og alder styrker imidlertid antakelsen om at utvalget var representativt.

Da begge testpersonene glemte reverseringsregelen i ordforståelsestesten så kan dette ha ført til at enkelte av informantene fikk en litt høyere skåre enn de egentlig ville ha oppnådd. Når utvalget i tillegg var så lite så er det klart at dette kan ha påvirket resultatet. Dette ble diskutert testpersonene imellom og med veileder. Konklusjonen ble at ved å ta ut disse personene så ville utvalget bli enda skjevare fordi disse personene representerte den svakeste delen av vårt utvalg. Det ble ansett som viktig å ha dem med da de var såkalte «utypiske» informanter.

Det at det kan se ut som om resultatene på ordforståelsestesten følger en normalfordelt kurve kan styrke antagelsen om at dette er en gruppe som kan representere en normalfordelt populasjon. Det faktum at «standardskåre ordforståelse» og «råskåre ordforståelse» korrelerer så sterkt er forventet da disse to variablene er veldig like og måler mye av det samme, forskjellen er bare at den standardiserte skåren tar høyde for alder.

Det at det ble spurt om informantenes utdannelsesbakgrunn før testingen fant sted kan ha vært med på å minne informantene på sin utdannelsesbakgrunn før testingen fant sted. Shih et al. (1999) fant i sin studie at sosiokulturelle grupper som er assosiert med en viss evne, vil prestere bedre eller dårligere når de blir minnet på sin gruppetilhørighet. De fant for eksempel at asiatiske kvinner presterte dårligere på kvantitative oppgaver når de ble minnet på at kvinner presterer dårligere på kvantitative oppgaver. De presterte bedre på tilsvarende oppgaver da de ble minnet på at asiatiske vanligvis presterer godt på kvantitative oppgaver. Dette er ikke direkte sammenlignbart med vår oppgave da ingen minnet våre informanter om at de med lav utdanning ofte presterer dårligere enn de med høy utdanning på ordforståelsestesten. Man kan imidlertid ikke utelukke at noen av informantene kan ha blitt negativt eller positivt påvirket av å bli minnet på sin sosiokulturelle gruppe.

5.3 Drøfting språkproduksjon

I motsetning til lignende tester som «the cookie theft picture» så legger deltesten bildebeskrivelse opp til at informanten skal fortelle en sammenhengende historie eller narrativ. Kanskje måler testen da personens evne til å fortelle en historie mer enn personens semispontane språkproduksjon? I følge Labov og Waletzky (1967, s., 88) så er et narrativ «[...] en kronologisk ordnet fortelling som inneholder et plot eller poeng, ...». Det er vanskelig å si noe sikkert om det er noe som skiller denne typen diskursproduksjon fra ren spontan tale. På en side kan man si at det å snakke rundt et bilde gjør informantene mindre frie til å velge sin egne ord, da handlingen i historien er ganske satt. På en annen side er bildebeskrivelsestesten utformet på en slik måte at den skal være mest mulig nøytral, slik at det nettopp skal være mulig for et hvert voksent menneske å si noe om bildene (Paradis, 1987).

Det finnes ingen direkte skåring av testen. Derfor er det vanskelig å skulle si hva som er en god prestasjon. Man kan for eksempel ikke direkte si at en høy skåre på «totalt antall ord BAT»- variabelen er en god besvarelse da denne variabelen jo samvarierer med variabelen «taleavbrudd BAT» og «omskrivninger av setninger BAT» som jo i afasisammenheng er et «sykdomstegn».

Som man kan se av tabell 1.0 så har de «vanlige norske språkbrukerne» i denne undersøkelsen ikke mange omskrivninger eller repetisjoner. Dette er kanskje heller ikke å forvente da dette er vanlige friske mennesker som ikke har hatt slag. Det at variabelen «sekunders pause i BAT» var på nesten 15 sekunder kan være en tankevekker i og med at «uvanlig» lange pauser kan være et sykdomstegn hos mennesker med afasi (Corneliussen, et al., 2006). Det at det, for normalspråklige mennesker, er vanlig med en viss pause før man begynner å fortelle kan indikere at man bør være varsom når man vurderer afasirammedes språklige pauser.

5.4 Drøfting Kjønn

Variabelen «kjønn» korrelerte positivt med «totalt antall ord BAT». Denne korrelasjonen var sterk. Altså brukte kvinner flere ord enn men på å beskrive det samme bildet gitt samme instruksjoner. «Omskrivninger av setninger BAT» og «repetisjoner BAT» korrelerer også med variabelen «kjønn», men de korrelerer også middels med hverandre. En tolkning av dette

kan være at hvis man omskriver flere enkeltord så resulterer det i høyere skåre på totalt antall ord i BAT.

Det var liten forskjell i utdannelsesnivået på kvinner og menn i undersøkelsen. På en annen side så betyr ikke det at informantene har tatt like lang utdanning at menn og kvinner jobber innenfor samme yrker. Det er et faktum at kvinner og menn velger forskjellige yrker jamfør statistisk sentralbyrå (SPSS.no). Det er for eksempel flere kvinner innenfor omsorgs yrker og flere menn innenfor bygg og anlegg. Forskjellige yrker kan stille forskjellige krav til språket og tilby forskjellige språklige miljøer. Det er mulig at dette kan påvirke språkprestasjonen til informantene.

Kan kjønnsidentitet og stereotyper ha noe å si for antallet ord som ble brukt i besvarelsen?

Det er mulig at forventningen om et gitt kjønnsrollemønster kan ha påvirket resultatene. For å sette det helt på spissen kan det være en forventning om at kvinner skal være pratsomme og menn kan være stille og innesluttete. I så fall er det det mulig at dette påvirker resultatene i retning av at forventningen til at kvinner skal bruke mange ord, gjør at de utbroderer sin historiefortelling. I Ardila & Rosselli sin studie (1996) trekkes dette aspektet frem som en mulig forklaring til hvorfor kvinnene i denne studien bruker flere ord på å forklare bildet. Samtidig nevner de at det er mulig at dette er et kulturelt fenomen i en Sør-Amerikansk kultur. Det kreves flere studier på tvers av kulturer for å kunne konkludere om det på generell basis er slik at det er en forventning til kvinner om å være pratsomme.

En annen teori kunne vært at det er en høyere forventning til at kvinner skal aktivt delta i sosiale sammenhenger og som en konsekvens av det har andre forutsetninger for å utvikle sitt språk. Dermed kan de bli mer pratsomme. Cameron (2009) stiller seg spørsmålet om det er tilgangen til arenaer der språket utvikles som forklarer kjønnsforskjeller. Hun hevder at:

[...]similarities and differences between men and women can be related to the particularities of local social arrangements (for instance, people's occupations, social networks, power relations, levels of literacy, rates of exogamy, beliefs about identity, etc.), but the argument is not that those arrangements determine speakers' linguistic behaviour: rather they present men and women with particular constraints and opportunities which are part of the context for their linguistic behaviour. (Cameron, 2009, s. 183-184)

Det kan altså være de arenaene og de mulighetene man får på de ulike arenaene som er med på å forklare de språklige variasjonene som finnes mellom menn og kvinner.

Til sist bør det nevnes at det er en mulighet for at lateralisering kan forklare den observerte forskjellen mellom kjønnenes prestasjon på ordforståelsestesten. Det har blitt hevdet at kvinner og menn har forskjellig organisering av språkets plassering i hjernen og at denne forskjellen kan være med på å forklare en eventuell kjønnsforskjell i språklig fungering (Wallentin, 2009). Dette er imidlertid ikke et veldig overbevisende argument da det ikke finnes noen studier som har konkludert med at denne påståtte forskjellen i hjernens struktur skulle påvirke antallet ord som blir produsert spontant.

Når vi vet at gutter utvikler sitt impressive og ekspressive språk senere enn jenter, jamfør Fenson et al. (1994), men at denne forskjellen ser ut til å jevne seg ut senere (Hyde & Linn, 1988), er det interessant å se at i studier med eldre mennesker kan det være at det er en forskjell. I Ardila & Rosselli (1996) sin studie utgjorde resultatet til kvinnene en U- form, der de yngste og de eldste kvinnene presterte best. Videre studier rundt alder, kjønn og språklig evne behøves for å kunne si noe mer om dette fenomenet.

5.5 Drøfting utdanning

For å oppsummere de funnene der utdanning hadde en signifikant korrelasjon i studien nevnes de igjen; «råskåre ordforståelse» korrelerte sterkt med variabelen utdanning, det samme gjorde «standardskåre ordforståelse.» «Totalt antall ord BAT» korrelerte svakt, men nesten signifikant med variabelen «utdanning». Som sagt så er det forventet at «råskåre ordforståelse» og «standardskåre ordforståelse» korrelerer med samme variabel da det er meningen at disse to skal måle det samme bortsett fra at «standardskåre ordforståelse» også tar hensyn til alder.

I Ardila & Rosselli (1996) sin studie korrelerer «totalt antall ord BAT» på «the cookie theft picture» med utdanning. Denne undersøkelsen kunne nesten finne samme tendens. Det er en svak positiv og nesten signifikant korrelasjon mellom «totalt antall ord BAT» og utdanning. Det bør nevnes at i studien til Ardila & Rosselli hadde de følgende utdanningskategorier 3-7

år, 8-12 år og over 12 år. 12 års utdanning i Norge tilsvarer 12 år på skolen og «bare» nesten fullført videregående utdanning. Altså er ikke utdanningskategoriene helt like, og de som er i gruppen «høy utdanning» i denne undersøkelsen kan ha en mye høyere utdanning enn de med høy utdanning i Ardila & Rosselli sin undersøkelse.

Det bør også tas i betraktning at Ardila & Rosselli (1996) er fra midten av 90 tallet i et betraktelig fattigere land enn Norge. Det er all grunn til å tro at det å ta en utdanning utover 12 år på 90- tallet i Colombia var avhengig av god økonomi (Ardila & Rosselli, 1996). Det er derfor ikke sikkert at de to variablene utdanning kan sammenlignes da tilgangen til høyere utdanning i Norge ikke er knyttet til økonomi på samme måte .

Da utvalget i denne undersøkelsen hadde en overvekt av personer med høyere utdanning, er dette en mulig årsak til at gjennomsnittsskåren på ordforståelsestesten ble høyere enn det normerte gjennomsnittet. Man går ut fra at utdanning har noe å si for hvor godt man skårer på ordforståelsestesten, Dette er også helt i tråd med det som Wechsler (1997) mener; at antall år på skole vil påvirke resultatene på ordforståelsestesten.

I følge Bloom & Lahey (1978, s. 4) er språk: «A code whereby ideas about the world are represented through a conventional system of arbitrary signals for communication». Det vil si at folk som snakker et gitt språk er enige om at bestemte ord (eller koder) refererer til bestemte ting og handlinger. Når utdanning har så mye å si for hvordan og i hvilken grad man forstår språk, kan man stille seg spørsmålet om disse språklige kodene er tilgjengelig for alle, og forstås på samme måte av alle?

Informantene i denne undersøkelsen ble delt i to på bakgrunn av utdanningsnivå der de med minst treårig høyere utdanning utover videregående nivå representerte den gruppen med høyest utdanning og de resterende informantene ble plassert i kategorien lavere utdanning. Hvis man går ut fra at det er gjennom utdanningssystemet at man får innsikt i hvilke ord som representerer hvilke handlinger/meninger, tyder dette på at språkinnlæringsprosessen varer langt opp i voksen alder.

5.6 Drøfting alder

Resultatene av analysen konkluderte med at økende alder korrelerte svakt, men signifikant med «repetisjoner BAT» og middels korrelasjon med «taleavbrudd BAT». Det at verdien

alder ikke korrelerer med noen av variablene i ordforståelsestesten er også et funn verdt å nevne. Dette kan være nyttig informasjon med hensyn til at noen afasirammede får en redusert språk- og ordforståelse (Corneliussen, et al., 2006). Verdien alder er ikke normalfordelt (negativ kurtosisverdi). Dette er å forvente da det ble tilstrebet at vi skulle ha like mange informanter i alle aldersgruppene (50-59, 60-69 og 70+)

Resultatene av analysen konkluderte med at økende alder korrelerte svakt, men signifikant med «repetisjoner BAT» og middels sterk korrelasjon med «taleavbrudd BAT».

I studien til Ardila & Rosselli (1996) bruker de eldre informantene færre ord til å forklare «the Cookie theft picture». Den eldste aldersgruppen deres var 51-65 år så den er ikke direkte sammenlignbar med aldersgruppene i denne studien, men vi ser likevel at det var en tendens til at de eldre informantene brukte færre ord til å forklare bildet. I denne undersøkelsen var det imidlertid ingen signifikant korrelasjon mellom totalt antall ord og alder.

Det at de eldre i Ardila & Rosselli (1996) sin studie produserte færre ord enn de yngre kan ikke direkte sammenlignes med resultatene i denne undersøkelsen, da de yngre i deres studie var mye yngre enn i denne undersøkelsen. Hvis denne undersøkelsen hadde inkludert yngre informanter er det mulig at man ville kunnet se et lignende resultat. Imidlertid hadde de eldre språkbrukerne i denne undersøkelsen flere taleavbrudd. Dette har også andre undersøkelser funnet;

During discourse, a more natural form of speech than picture naming, older adults produce more ambiguous references and more filled pauses (e.g., saying “um” or “er”) and reformulate their words more than young adults do[...]These dysfluencies suggest that older adults have difficulty retrieving the appropriate words when speaking. (Bruke & Shafto, 2004, s. 21).

Det som Bruke og Shafto (2004) kaller «filled pauses» kan sammenlignes med denne studiens «taleavbrudd BAT». I følge Bruke og Shafto (2004) er det vanlig at vanlige eldre språkbrukere opplever vansker med å produsere velkjente ord og har generelt mer ordletingsvansker enn andre. Når det er sagt så er det viktig å huske på at alle informantene i

denne studien var «eldre språkbrukere» og ikke maksimalt forskjellige i alderssammenheng. Likevel er det påfallende at variabelen alder korrelerer med variabelen «repetisjoner i BAT».

Studien til Bruke og Shafto (2004) viste at evnen til å forstå ords betydning bedret seg med alderen. I denne undersøkelsen var ikke dette tilfelle. Når man leser av tabell 2.0 så ser man at det motsatte er tilfelle. Med økende alder så er det en svak nedgang i ordforståelse, men denne korrelasjonen er svak og ikke signifikant.

5.7 Implikasjoner for logopeden og den afasirammede

Corneliussen, et al. (2006) hevder at en afasirammet kan være preget av påfallende lite tale. Det er viktig å ha et godt bilde av den premorbide språkproduksjonen til normale mennesker for å kunne si noe om hva som kan karakteriseres som «påfallende lite tale». Denne undersøkelsen fant at det gjennomsnittlig ble brukt 141 ord for å beskrive bildebeskrivelsestesten, men her var det også visse kjønnsforskjeller. T- testene viste at det var en signifikant forskjell på gjennomsnittet til menn og kvinner med hensyn til hvor mange ord de brukte på å beskrive bildene.

Språket til en person med afasi kan ha innslag av repetisjoner og talebrudd (Corneliussen, et al., 2006). Denne undersøkelsen viste at dette også kan være vanlig ved økende alder. Da mange mennesker som rammes av afasi er eldre mennesker, kan dette være verd å ta hensyn til når man kartlegger språket til personer med afasi.

Denne studien har imidlertid også vist at for de norske normalspråkbrukerne i denne undersøkelsen er det ikke vanlig med mange omskrivninger av setninger eller ord. De hadde heller ikke mange repetisjoner. Det kan være verdt å merke seg at det var vanlig med en liten pause på cirka 15 sekunder før personen begynte å snakke. Slike brudd i taleflyten kan tolkes som et sykdomstegn, da mennesker med afasi kan ha unaturlige pauser i talen (Hallowell & Chapey, 2008).

5.8 Oppsummering, konklusjoner og veien videre

Problemstillingen som denne undersøkelsen skulle belyse var «*Hva kjennetegner norske normalspråkbrukeres språkbruk?*» Det ble valgt ut tre bakgrunnsvariabler som potensielt

kunne påvirke språkbruken til informantene: «kjønn», «utdannelse» og «alder.» For å belyse problemstillingen i lys av bakgrunnsvariablene ble følgende underspørsmål valgt: «*Er det sammenheng mellom kjønn og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?*», «*Er det sammenheng mellom utdannelse og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?*» og «*Er det sammenheng mellom alder og språkproduksjon hos norske normalspråkbrukere?*» 52 personer, 25 kvinner og 27 menn deltok i undersøkelsen. Det var en liten overvekt av informanter med høyere utdannelse, 31 av informantene hadde 3-årig eller mer på universitet eller høyskole, og 21 av informantene hadde et utdannelsesnivå under dette. Den gjennomsnittlige alderen var på cirka 61 år. De ble testet med «bildebeskrivestesten» i BAT og ordforståelsestesten i WAIS-III.

Målene som ble registrert var «totalt antall ord BAT,» «sekunders pause BAT,» «gjennomsnittlig setningslengde BAT,» «omskrivninger av setninger BAT,» «omskrivninger av enkeltord BAT,» «repetisjoner BAT» og «taleavbrudd BAT». De «vanlige norske språkbrukerne» i denne undersøkelsen hadde få omskrivninger og repetisjoner. De hadde noen sekunders pause før de startet å fortelle historien.

De informantene med høyere utdannelse skåret høyere på ordforståelsestesten. Dette var det klart sterkeste og mest signifikante funnet. Andre funn i denne undersøkelsen var at kvinner brukte flere ord enn menn når de skulle forklare bildebeskrivelsestesten. Og til sist så var det en svak sammenheng mellom alder og antall taleavbrudd, altså at de informantene med høyere alder hadde mindre taleflyt når de skulle snakke rundt bildebeskrivelsestesten.

Det er vanskelig å gi et klart svar på om deltesten bildebeskrivelse i BAT er et godt mål på språkproduksjon. Den er ment å skulle gi et mål på semispontan diskursproduksjon og er ment som et tilskudd når man skal vurdere personens spontane diskursproduksjon (Paradis, 1987). Da deltesten ikke er normert og ikke har noen form for håndterlige kriterier å forholde seg til, er det vanskelig å skåre testen. Likevel har denne undersøkelsen kommet frem til noen tendenser som gjaldt for dette utvalget.

5.8.1 Veien videre

For at klinikere skal ta i bruk deltesten bildebeskrivelse i BAT så er en normering viktig. Denne deltesten er hittil ikke normert på noe språk og er av den grunn vanskelig å skåre. For å få et helhetlig bilde av en persons språklige fungering må man finne ut av hvordan denne

personen snakker i en «spontan samtale». En ren spontan samtale kan være vanskelig å skåre og å sammenligne med andre skårer (Ardila & Rosselli, 1996). Det kan argumenteres for at en semispontan språkproduksjon som bildebeskrivelsen i BAT er det nest beste alternativet. Det hadde vært interessant å sammenligne denne gruppen med yngre personer og se om resultatene fra Ardila & Rosselli (1996) ville blitt bekreftet eller avkreftet.

Det kunne videre også være interessant å undersøke hva det er som gjør at kvinner og menn skårer ulikt med hensyn til hvor mange ord de bruker i testsituasjonen med bildebeskrivelse. Debatten rundt kjønnsforskjeller i språklig fungering og hva disse eventuelle forskjellene skyldes er ikke over.

Det blir meget interessant å se hvilke funn Marit Vatnem Olsen kommer frem til i sin masteroppgave da hun vil se nærmere på innholdet i bildebeskrivelsestesten. Det å se på hva de samme bakgrunnsvariablene kan ha å si for innholdet i en slik test, vil kunne komplimentere resultatene av denne undersøkelsen

Litteraturliste

Ardila A. & Rosselli M. (1996). Spontaneous Language Production and Aging: Sex and Educational Effects. *International Journal of Neuroscience*, Vol. 87, s. 71-78

/doi/pdf/10.3109/00207459608990754.

Armstrong, E. (2000). Aphasic Discourse Analysis: The Story so Far. *Aphasiology*, 14:9, 875-892.

Baca, L. M. & Cervantes, H. T. (2004). *The Bilingual Special Education Interface*. Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Befring, E (2002). *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Oslo: Samlaget.

Bishop, D. V. M. (1995): Developmental Disorders of Speech and Language. I Rutter, M., E. Taylor & L. Hersov (red.) *Child and Adolescent Psychiatry. Modern approaches*. Oxford: Blackwell Science.

Bleses, D., Vach, W., Slott, M., Wehberg, S., Thomsen, P., Madsen, T. O., Basbøll, H. (2008). The Danish Communicative Developmental Inventory: Validity and main developmental trends. *Journal of Child Language*, 35, 651–669. doi:10.1017/S0305000907008574.

Bloom, L. & Lahey, M. (1978): *Language Development and Language Disorders*. New York: John Wiley & Sons.

Boles, D. B. (2005). A large-sample study of sex differences in functional cerebral lateralization. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 2005, 759-768. DOI: 10.1081/13803390590954263.

Brown, F. G. (1983). *Principles of Educational and Psychological Testing*. Hinsdale, Illinois: The Dryden Press, Inc.

Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.

Bryman, A. & Cramer, D. (2005). *Quantitative Analysis with SPSS 12 and 13: A Guide for Social Scientists*. London: Routledge.

Burke, D. M. & Shafto, M. A. (2004). Aging and Language Production. *Current Directions in Psychological Science* Februar 2004 vol. 13 no. 1. side 21-24. doi: 10.1111/j.0963-7214.2004.01301006.x.

Cameron D. (2009) Sex/Gender, Language and the New Biologism. *Applied Linguistics*. (2010) 31 (2): 173-192. doi: 10.1093/applin/amp022.

Corneliussen, M., Haaland-Johansen, L., Knoph, M. I. K., Lind, M., & Qvenild, E. (2006). *Afasi og samtale. Gode råd om kommunikasjon*. Oslo: Novus.

De Vaus, D. (2002). *Surveys in Social Research* (5.utg.): Australia: Routledge.

Gall, M. D., Gall, P. J., & Borg, W. R. (2007). *Educational Research. An Introduction* (8. utg.): Boston: Pearson International Edition.

Feldman, H. M., Dollaghan, C. A., Campbell, T. F., Kurs-Lasky, M., Janosky, J. E., & Paradise, J. L. (2000). Measurement properties of the MacArthur Communicative Development Inventories at ages 1 and 2 years. *Child Development*, 71, 310 – 322. DOI: 10.1111/1467-8624.00146.

Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Bates, E., Thal, D. and Pethnick, S. (1994). Variability in early communicative development. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59, 1–185. Hentet april 2014. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1166093>.

Hagtvet, B. & R. Lillestølen (1985): *Håndbok. Reynells språktest*. Oslo:

Universitetsforlaget AS.

Hallowell, B., & Chapey, R. (2008). Introduction to Language Intervention Strategies in Adult Aphasia. I R. Chapey (Red.), *Language Intervention Strategies in Aphasia and Related Neurogenic Communication Disorder* (s.3--20). New York: Lippincott Williams & Wilkins.

Holter, H. (2007). Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning. I H. Holter, & R. Kalleberg (Red.), *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. (s. 9-25). Oslo: Universitetsforlaget.

Horton, W. S., Spieler, D. H., og Shriberg, E. (2010). "A Corpus Analysis of Patterns of Age-Related Change in Conversational Speech," *Psychology and Aging* 25, 708-713.

Hyde, J. S., & Linn, M. C. (1988). Gender differences in verbal ability: A metaanalysis. *Psychological Bulletin*, 104(1), 53–69. DOI:10.1037/0033-2909.104.1.53.

Johannessen, A. (2007). *Introduksjon til SPSS*. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Jonsborg, L. & Sørensen, P. (2010) *Statistikk for masterstudenter*. Oslo: Unipub forlag..

Kagan, A. (1998). Supported conversation for adults with aphasia: Methods and resources for training conversation partners. *Aphasiology*, 12, 851–864.

Kalleberg (Red.), *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. (s. 9-25). Oslo: Universitetsforlaget.

Kleven, T. A. (2002). Begrepsoperasjonalisering. I T. Lund (Red.), *Innføring I forskningsmetodologi*. (s. 141-183). Oslo: Unipub. 97.

Knoph, M. I. K. (2003). The Bilingual Aphasia Test: Et formålstjenlig kartleggingsbatteri for tospråklige afasirammede i Norge? Hovedoppgave, Universitetet i Oslo.

Knoph, M. I. K. (2010). Afasi og tospråklighet. Red. i *Afasi - et praksisrettet perspektiv*. Oslo: Novus Forlag.

Labov, W & Waletzky, J. (1967) Narrative analysis: Oral versions of personal experience, i *Sociolinguistics, The essential readings*, ed. Paulston, BC & Tucker, RG, Oxford: Blackwell Publishing.

Lund, T. (2002). Metodologiske prinsipper og referanserammer. I T. Lund (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 79-124). Oslo: Unipub Forlag.

McGill University. (2012). *Bilingual Aphasia Test* (BAT). Hentet april 2014 fra McGill University, <http://www.mcgill.ca/linguistics/research/bat>

Pallant, J. (2010). *SPSS: Survival Manual*. Birkenshitre. England: Open University Press.

Paradis, M. (1987). *The Assessment of Bilingual Aphasia*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Paradis, M., & Libben, G. (1987). *The assessment of bilingual aphasia*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates inc.

Parr, S., Byng, S., & Gilpin, S. (1997). *Talking about aphasia: living with loss of language after stroke*. Buckingham: Open University Press.

Pavlenko, A. (2007). *Emotions and Multilingualism*. New York: Cambridge University Press.

Roberts P.M. (2008). Issues in Assessment and Treatment for Bilingual and Culturally Diverse Patient. I Chapey R.(red.) *Language Intervention Strategies in Aphasia and Related Neurogenic Communication Disorders* (s. 245-275) Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

Rommetveit, R. (1972). *Språk, tanke og kommunikasjon: ei innføring i språkpsykologi og psykolingvistik*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sattler, J. M. (2001). *Assessment of Children; Cognitive Applications*. San Diego: Publisher, Inc.

Shadish, W. R., Cook, T. D., & Campbell, D. T. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Reinvang, I. (1994). *Afasi. Språkforstyrrelse etter hjerneskade*. Oslo: Pensumtjenste, Universitetet i Oslo.

Shih, M., Pittinsky, T. L. & Ambady, N. (1999). Stereotype Susceptibility: Identity Salience and Shifts in Quantitative Performance. *Psychological Science*, January 1999 vol. 10 no. 1 80-83. DOI: 10.1111/1467-9280.00111.

SSB.no. hentet mai 2014.

<http://www.ssb.no/a/kortnavn/yrkeaku/tab-2012-04-26-01.html>.

Vedeler, L. (2000). *Observasjonsforskning i pedagogiske fag: En innføring i bruk av metoder*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Wallentin M. (2009) Putative sex differences in verbal abilities and language cortex: A critical review. *Brain and Language*. Volume 108, Issue 3, March 2009, Pages 175–183 doi.org/10.1016/j.bandl.2008.07.001.

Wechsler, D. (1997). *WAIS-III: Wechsler Adult Intelligence Scale (3rd ed.) Administration and Scoring Manual* Psychological Corporation/Harcourt Brace, San Antonio, TX.

Vedlegg / Appendiks

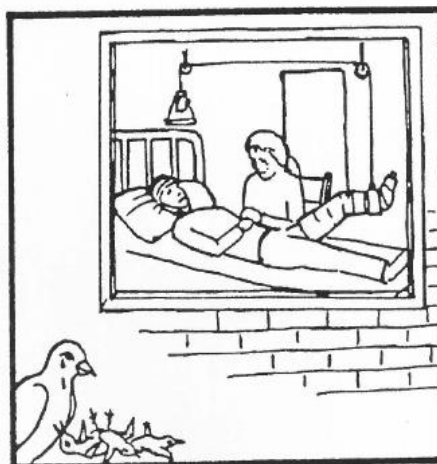
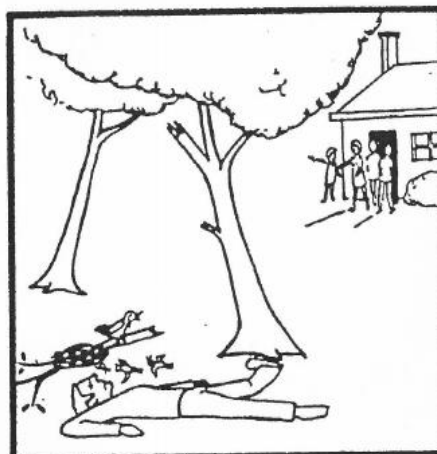
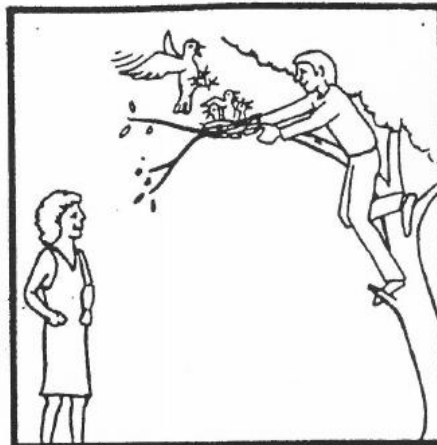
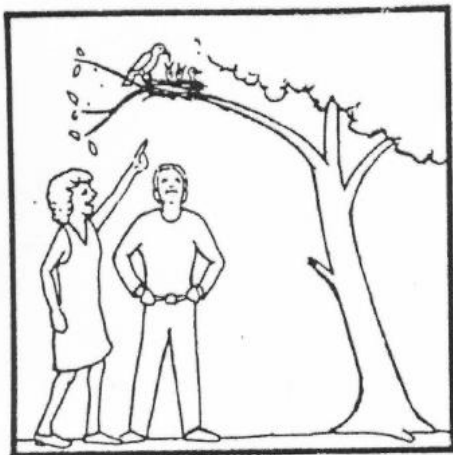
Vedlegg 1.0 Bildebeskrivelsesdeltesten i BAT

Vedlegg 2.0 NSD godkjenning

Vedlegg 3.0 Informasjonsskriv

Vedlegg 4.0 Spørreskjema

Vedlegg 1.0 Bildebeskrivelsetesten i BAT

Vedlegg 2.0 NSD godkjenning

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Silje Systad

Institutt for spesialpedagogikk Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 15.01.2014

Vår ref: 36536 / 2 / JSL

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.12.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>36536</i>	<i>Normering av deltesten bildebeskrivelse i The Bilingual Aphasia Test</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Silje Systad</i>
<i>Student</i>	<i>Marit Vatnem Olsen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Juni Skjold Lexau

Kontaktperson: Juni Skjold Lexau tlf: 55 58 36 01

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Marit Vatnem Olsen marivol@student.uv.uio.no

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TROMSØ: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrie.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uio.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 36536

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes muntlig samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner revidert informasjonsskriv, mottatt på e-post 17.12.2013, tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Prosjektet skal avsluttes 01.07.2015 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Normering av deltesten «bildebeskrivelse» i The Bilingual Aphasia Test

Bakgrunn og formål

Vi er to logopedstudenter ved Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo, som skal skrive masteroppgaver om afasi, tospråklighet og normal språkbruk blant mennesker fra 50 år og oppover. Vi har valgt å undersøke dere som er vanlige norske språkbrukere. I den forbindelse håper vi at du er interessert i å delta i vår undersøkelse.

Deltakelse i studien innebærer

Deltagelse innebærer at du gjennomfører to korte språktester. Testene er grunnleggende tester som er relativt lett å fullføre for mennesker som ikke har språkvansker. Testingen vil ta ca 30 minutter å fullføre. Vi satser på å få gjennomført testene i perioden januar 2013-februar 2014. Nærmere bestemmelse om tid og sted vil foregå etter avtale.

Dette skjer med informasjonen om deg

Det vil bli gjort lydopptak av dine svar som senere skal transkriberes, analyseres og siden slettes. Lydopptaket vil ikke kunne spores tilbake til deg av andre enn Marie Myråker Haug, Marit Vatnem Olsen og Silje Systad (veileder). Resultatet fra testene og alle opplysninger vil anonymiseres og behandles konfidensielt, slik at du ikke vil kunne gjenkjennes i våre masteroppgaver. Ved prosjektslutt (etter sensuren er satt) senest juli 2015, vil alle data slettes.

Frivillig deltakelse

Deltakelse er frivillig, og selv om du har sagt deg villig til å delta, kan du når som helst kan velge å trekke deg fra undersøkelsen, uten å oppgi noen grunn for det.

Vi vil gjerne at du som er over 50 år, som har norsk som morsmål, og som ikke tidligere har hatt hjerneslag, skal ta kontakt med oss hvis du er interessert i å hjelpe oss i vår undersøkelse.

På forhånd takk!

Vennlig hilsen,

Marie Myråker Haug (tlf: 92242452), marie.m.haug@gmail.com

Marit Vatnem Olsen (tlf: 91761741), marit.vatnem.olsen@gmail.com

Silje Systad, stipendiat, Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

Vedlegg 4.0 Spørreskjema til informantene

Spørreskjema

1. Kjønn:
2. Navn:
3. Alder:
4. Utdanning:
 - Ungdomsskole
 - Videregående
 - 1 år på høyskole/universitet
 - 3 år eller mer på høyskole/universitet
 - Annet: